

SOLIDARITA

www.socsol.cz

cena 40 Kč solidární cena 60 Kč

26/134

STÁVKA ZA DŮSTOJNÉ
PRACOVNÍ PODMÍNKY

NOVÉ TRÍDNÍ BOJE

4
PETER COLE:
PŘÍSTAVY ZA GAZU

12
PAVEL ŠNAJDR
HORNICKÉ STÁVKY VE VELKÉ
BRITÁNII 1984-1985

26
JAN MÁJÍČEK:
MUSÍ VĚDĚT,
ŽE SI PRO NĚ PŘIJDEME - KAMKOLI

8
MARKÉTA JUŘICOVÁ:
NÁŠ ZÁKAZNÍK, NÁŠ NEPŘÍTEL?

20
ALŽBĚTA BLÁHOVÁ:
NOUZOVÉ KOLONIE

28
PETR DVOŘÁK:
VYBRANÉ SPISY
ROSY LUXEMBURGOVÉ

24
DANIEL VESELÝ:
TRUMPOVA AGRESE PROTI
VENEZUELE

SOLIDARITA

WWW.SOCSOL.CZ

3

„Soustavně číst – a tedy nejlépe i předplácet – časopis Solidarita má hned tři podstatné významy. Předně jde o normální okysličení mozku jiným pohledem na stejný svět, jenž takřka ve všech ostatních zdrojích zůstává zcela zabalen do totality cíleně selektovaných – většinou bezvýznamných – faktů a jednostranných výkladů. Solidarita do ničeho takového neupadá, naopak, je jedním z mála kroků vpřed mezi Skylou manipulátorů shora a Charybdou neuspořádaných tlachů v digitálním vesmíru. Za druhé, se Solidaritou vstupujeme do

světa určité levicové tradice, kterou kdysi charakterizovalo heslo „Ani Washington, ani Moskva, ale mezinárodní socialismus“, tedy tradice, které jde o „socialismus zdola“, o skutečnou demokracii. A konečně: četba a předplatné Solidarity je solidaritou s ní, s jejím přetrváním na „trhu“ tištěného slova. Solidaritou s těmi, kteří usilují o reálnou a přijatelnou změnu poměrů. A ovšem solidaritou jako takovou, solidaritou vůbec, tím, co dnes společnost nejvíc potřebuje.“
Martin Hekrdla, novinář

Milé čtenářky, milí čtenáři,
krátce poté, co vstoupil v platnost nový antikomunistický zákon, jsme se rozhodli dráždit hada bosou nohou – věnujeme číslo novým třídním bojům. Stav světa, kterého jsme svědky, je děsivý, surreálný – ať už se to týká nestydatého chování vládnoucí třídy či násilného vyvražďování celého národa v Gaze. Existuje ale i naděje, odpor, a ten se nazývá právě třídní boj, pokud máme na mysli boj lidí zdola, ne jeho

potlačování z pozic vládnoucí třídy za minulého režimu.

První článek o něm se zabývá stávkami dokařů v Itálii právě ve prospěch Palestiny. Pracující třídou jsou také pracovníci služeb, nejen dělníci v modráčích – a jejich autentickou perspektivou se zabývá článek Markéty Juřicové, s použitím tezí o hegemonii italského marxisty Gramsciho. O statečném zápasu trvajícím rok, který třídní boj skoro ztělesňuje, stávkách britských horníků, píše Pavel Šnajdr. Členka Socialistické Solidarity Alžběta Bláhová potom po-

pisuje životní podmínky třídních bojovníků v článku o nouzových koloniích v Praze. Známy levicový novinář Daniel Veselý věnoval Solidaritě článek o dalším neuvěřitelném činu současných vládnoucích – únosu venezuelského prezidenta Madura. Časopis pak uzavírají dvě recenze, jedna z pera Jana Májičky týkající se antifašismu a druhá psaná Petrem Dvořákem o spisech revolucionářky Rosy Luxemburgové.

Podnětné čtení přeje
Martin Šaffek, šéfredaktor

PŘÍSTAVY ZA GAZU

SOLIDÁRNÍ STÁVKY PŘÍSTAVŮ NA PODPORU GAZY MAJÍ DLOUHOU TRADICI

PETER COLE

Vzhledem k tomu, že dělníci v přístavech pracují v klíčovém uzlu řetězce vojenského zásobování Izraele, jsou jejich protesty silnou formou solidarity s Gazou.

V týdnech předcházejících poslednímu příměří se protesty proti izraelské genocidě v Gaze po celém světě rozšířily a zesílily. Začátkem října vyšly do ulic miliony lidí v Amsterdamu, Istanbulu, Římě, Jakarta, Tokiu, Londýně, Athénách, Melbourne, Los Angeles, Paříži, Chicagu, Berlíně, Stockholmu a Santiagu. Zapsaly tak protesty jako největší za celé dva roky, které uběhly od začátku války.

Global Sumud Flotilla při pokusu prolomit ilegální blokádu Gazy upoutala pozornost celého světa. V září vyplulo z Barcelony na padesáti lodích s humanitární pomocí zhruba 500 lidí ze 47 zemí. Mezi nimi byli humanitární pracovníci, duchovní, politici, lékaři, právníci, novináři, umělci a aktivisté – mezi kterými nechyběla ani Greta Thunbergová.

Odboráři, povětšinou dělníci v docích, kteří nakládáním a vykládáním nákladu umožňují cirkulaci světové ekonomiky, v této vlně solidarity s Gazou sehrávali čím dál tím větší roli.

„Pokud ztratíme kontakt s našimi loděmi, s našimi soudruhy, byť jen na 20 minut, zablokujeme celou Evropu,“ prohlásil nejmenovaný přístavní dělník, stojící před obřím davem v Janově, nejrušnějším italském přístavu, na masově sdíleném videu. „Společně s naším odborovým svazem, se všemi pracovníky v docích stojících s námi, s celým Janovem... Každý rok odsud odpluje do Izraele 13 000 až 14 000 kontejnerů, už se odtud nedostane ani hřebík.“

Tento bojovný postoj janovských přístavních dělníků přišel krátce potom, co odmítli naložit náklad určený izrael-

ské armádě. Připojili se tak k rostoucímu seznamu přístavních dělníků, bojkotujících náklad určený pro Izrael, včetně těch ve Španělsku, Maroku, Švédsku, Řecku a Francii.

Palestinská federace odborových svazů [PGFTU] opakovaně vyzvala pracující a odbory, aby tak učinili. V červenci vyzvala pracující, aby „organizovali dny hněvu a globální solidarity v továrnách a dílnách, v přístavech a na letištích, v ulicích a na náměstích, a vyjádřili tak podporu Palestině a jejímu statečnému lidu“.

V reakci na katastrofální situaci v Gaze vyvolalo prohlášení janovských přístavních dělníků a zadržení Global Sumud Flotilly izraelskými vojenskými silami několik jednodenních generálních stávek.

Ve španělských městech a zejména v Itálii se zapojily odhadem dva miliony lidí. Inspirováni Janovany, nešli do práce na znamení solidarity s Palestinou.

Janovští přístavní dělníci se vyjádřili k nejspornějšímu politickému problému světa a použili k tomu nejlepší nástroj každého dělníka: přestali pracovat. Říkejte tomu bojkot, říkejte tomu přímá akce, říkejte tomu stávka. Když zaměstnanci přestanou pracovat, zaměstnavatelé zpozorní. A když se pracovníci začnou plést do výsad podniků a vlád, například odmítají přepravovat náklad, obyčejní lidé se ozvou, protože příležitosti ovlivňovat a utvářet svět, ve kterém žijeme, jsou pro ně vzácné.

DLOUHÁ HISTORIE BOJKOTU

Na tom, že největší silou pracujících je složit nástroje a odejít z práce, není nic nového. Před více než sto lety „velký“ Bill Haywood, legendární vůdce Industrial workers of the World, poznamenal: „Když jsou pracující organizovaní, stačí jim strčit ruce do kapes a mají kapitalistickou třídu na lopatkách.“

Přesto ne všichni pracující mají stejnou moc. V první řadě je nutné, aby se všichni zastavili nebo společně odešli, což vyžaduje, aby se předtím organizovali. Není nutné mít na pracovišti odbory, ale aby se stávka uskutečnila, musí být pracovníci organizováni, formálně či neformálně. Dělníci v přístavech patří mezi ty, u kterých je nejpravděpodobnější, že se budou v odborech angažovat. Mají k dispozici jedny z nejsilnějších globálních sítí: Mezinárodní federaci pracovníků v dopravě, která je také nejstarší odborovou organizací na světě zaměřenou na dané odvětví a Mezinárodní radu pracovníků v přístavech.

V ideálním případě pracovníci vyhlásí stávku v citlivém okamžiku, aby měla maximální materiální dopad. Pracovníci v dopravě, nebo také v logistice, tak plně ocení slova Benjamina Franklina: „čas jsou peníze“. Zejména v odvětvích, kde se mzdy i další náklady platí hodinově, může zastavení, ba i zpomalení, rychle zasáhnout šéfovou peněženku.

Lodní dopravou projde přibližně 90 % veškerého zboží spotřebovaného na celém světě [surovin i hotových výrobků]. V 21. století je klíčová stejně

jako v 15. či 18. století. Nezapomeňte na námořní verzi Franklinova výroku: „loď musí vyplout včas“.

Nejdůležitější částí dodavatelského řetězce známe jako „úzká hrdla“ nebo „úzké body“, jinými slovy dodavatelský řetězec je jen tak silný, jako jeho nejslabší článek. V tomto kontextu se „slabost“ nevztahuje pouze na zranitelnost podniků, ale na místa, kde je možné dodavatelský řetězec přetrhnout.

Když se tedy v určitém přístavu několik tisíc dělníků zorganizuje do odborů, mohou zastavit pohyb zboží – tedy ekonomiku.

Přesto organizace a strategické umístění nevysvětlují, proč dělníci v přístavech složili své nástroje ze solidarity s Palestinou – to vyžaduje mít politické názory. Před kontejnerovou revolucí v 60. a 70. letech vyžadovala nakládka a vykládka nákladních lodí obrovské množství pracovníků, kteří dělali společně. Tito dělníci v docích se setkávali s lidmi z celého světa a denně byli vystaveni novým lidem, myšlenkám a informacím. To způsobilo, že si osvojili znalosti a pohledy na mezinárodní dění v míře, které většina ostatních lidí nedosáhne.

Příběhy o válce a politických represích, osobní zkušenost s chudobou (toto řemeslo bylo historicky mizerně placené) a kolektivní práce vedly k tomu, že mnoho dělníků v docích zastávalo jak antikapitalistické, tak antiimperialistické postoje.

K prvním takovým politickým akcím došlo v roce 1935 po invazi fašistické Itálie do Etiopie. Tehdy dělníci v docích v Durbanu, Kapském městě a Lüderitzu v Namibii [tenkrát nazývané Jihozápadní Afrika nebo Jihozápadní „mandát“, stejně jako byla Palestina britským mandátem] odmítli nakládat potraviny a další náklad na italské lodě. Tato akce patřila k vůbec prvním politickým bojkotům ze strany dělníků v docích. Byla také prvním protestem afrických dělníků – byla o to vábivější, že se jednalo o solidaritu s Etiopany, africkými spoluobčany bojujícími proti fašistickým a imperialistickým útočníkům.

Kolem 1. máje roku 1936 je následovali přístavní dělníci v San Franciscu, když také poprvé bojkotovali náklad na protest proti italské invazi. Tito dělníci brzy pomohli zformovat Mezinárodní unii přístavních dělníků a skladníků, neboli ILWU. Dva roky poté, v roce 1938, členové ILWU v San Franciscu, Los An-

geles a Seattlu na znamení solidarity s čínskými demonstranty odmítli naložit náklad pro fašistické Japonsko, které v Číně zahájilo invazi – to udělali v následujících letech ještě mnohokrát.

Podobně se ve druhé polovině 40. let zachovali přístavní dělníci a jiní odboráři v Sydney a dalších australských městech, když odmítli podílet se na záměru své vlády pomoci Nizozemsku v jeho pokusu o rekolonizaci Indonésie, která v roce 1945 vyhlásila nezávislost. Těchto protestů byly stovky. Australské dělníci v docích odmítli pracovat na nizozemských lodích, čímž významně pomohli indonéskému boji proti válce vedené imperialisty.

Boj proti apartheidu v Jižní Africe byl největším, nejdelším a nejširším úsilím pracujících protestovat proti politice cizí vlády. Na začátku 60. let upoutal pozornost pracujících po celém světě represivní režim bílé menšiny v Jižní Africe, produkt anglického a nizozemského osadnického kolonialismu.

V letech 1960 – 1965 odmítli přístavní dělníci manipulovat s nákladem pocházejícím z Jihoafrické republiky, nebo směřujícím do jižní Afriky. Stalo se tak v Port of Spain na Trinidadu, v Sydney v Austrálii, v Aucklandu na Novém Zélan-

du, v švédském Göteborgu, v Kodani a Århusu v Dánsku a v Brooklynu a San Franciscu.

Členové Místní desítky Sanfranciského zálivu [která v roce 1997 hlasovala pro degenderovou integraci svého názvu] patří k těm, kteří se nejzarytější zasazují o politické bojkoty v boji proti apartheidu, fašismu a imperialismu. K jejich největší akci došlo v roce 1984, jen několik týdnů po znovuzvolení drtiče odborů Ronalda Reagana, když řadoví členové, v čele s černošskými a levicovými aktivisty, kteří se v této věci dlouhodobě organizovali, odmítli vykládat jihoafrický náklad po dobu deseti dnů, díky čemuž vzniklo v oblasti hnutí proti apartheidu.

Mezitím ve Washingtonu vedl republikánský poslanec Ron Dellums, jehož otec byl členem Místní desítky Sanfranciského zálivu a který zastupoval města Oakland a Berkeley, boj Kongresového černošského klubu proti apartheidu. Úsilí tohoto klubu vyústilo v roce 1986 v zákon, který uvalil na Jihoafrickou republiku sankce a přehlasoval Reaganovo veto. Dělníkům a aktivistům se podařilo prosadit, aby nejmocnější spojenec apartheidní Jihoafrické republiky zakázal vojenský i další obchod s tímto obludným režimem.

V roce 1990, jen několik měsíců potom, co byl zákaz jihoafrických politických stran, včetně Afrického národního kongresu, zrušen a Nelson Mandela byl po 27 letech propuštěn na svobodu, poctil Spojené státy desetidenním turné. Jeho poslední zastávkou byl Oakland. Tam, před 50 000 lidmi a za přítomnosti Dellumse jako moderátora, Mandela poděkoval Místní desítce Sanfranciského zálivu za to, že bojovali proti apartheidu v první linii.

PŘÍSTAVY V SOLIDARITĚ S PALESTINOU

Vzhledem k této historii a vzhledem k tomu, kolik Palestinců a jejich spojenců hledá pomoc a naději, není velkým překvapením, že ohnivý projev janovského odboráře a nedávná vlna bojkotů přístavních dělníků, vyvolaly obrovské vzrušení. Překvapením není ani to, že Palestinci a jejich spojenci v kampani Bojkot, odprodej aktiv a sankce [BDS] přijali mnoho strategií globálního hnutí za ukončení apartheidu v Jižní Africe.

Stejně jako Africký národní kongres vyzval lidi po celém světě k bojkotu Jihoafrické republiky, Palestinská federace odborových svazů [PGFTU] opakovaně vyzvala pracující a odbory

k bojkotu Izraele. V létě 2025 vydala PGFTU prohlášení s názvem Nářek před smrtí, ve kterém stojí: „Naši odboroví soudruzi, spoléháme na to, že přenesete nářek dětí a pracujících v Gaze těm, kdo rozhodují, a do ulic svých měst.“

V posledních dvou letech sleduje rostoucí počet lidí po celém světě 2 miliony Gazanů, kteří čelí hladu a bombardování. Nespočet lidí tváří v tvář těmto hrůzám přemýšlelo, jak by mohli trpícím Palestincům pomoci. Když vlády v nejlepším případě vydávají tiskové zprávy, ale jednat na straně míru a spravedlnosti odmítají, kam se mohou obrátit obyčejní lidé, mající svědomí? Jak prohlásil arcibiskup Desmond Tutu: „Jste-li neutrální v případě bezpráví, zvolili jste si stranu utlačovatele.“ Nedávné bojkoty v docích vyvolaly nadšení mimo jiné proto, že připomněly, že obyčejní lidé mají moc „obejít“ vlády, jejichž nečinnost by měla být chápána jako spoluúčast.

Protože odbory po celém světě byly zdecimovány desetiletími korporátního tlaku s aktivní podporou vládní politiky, příliš mnoho lidí zapomnělo (nebo nikdy nevědělo), že organizovaní pracující mají neuvěřitelný potenciál a moc.

Pracovníci v přístavech, stejně jako ostatní námořní pracovníci, již dlouho věnují velkou pozornost mezinárodnímu dění. Vzhledem k povaze lodního průmyslu mají, i v době internetu, lepší přístup k informacím z celého světa než většina z nás. Po staletí budovali a provozovali sítě pro komunikaci a organizaci, pro odpor a rebelii. I oni používají WhatsApp a další aplikace ke komunikaci a plánování.

Přístavy stojí za nejefektivnějšími bojkoty. Občas tam dělníci odmítnou překládat náklad z určité země, nebo na loď registrovanou v určité zemi, aby prosadili politickou agendu, jako byla podpora boje proti apartheidu v Jižní Africe nebo italským fašistickým okupantům v Etiopii.

Dnes se stále více lidí podporujících palestinskou věc obrací na organizované pracovníky obecně a na dělníky v přístavech zejména. Kampaň Palestinského mládežnického hnutí Mask Off Maersk je jedním z pokusů přesvědčit obří dánskou přepravní společnost Maersk, aby přestala dodávat do Izraele zbraně a veškeré vojenské zásoby.

Poté, co Izrael 2. října zadržel mírovou flotilu a zatkl stovky aktivistů na palubách jejich lodí, vyhlásili italští dělníci další jednodenní celostátní generální

stávku. Těsně předtím Janované zvýšili latku hrozbou, že povedou celokontinentální útok proti všem izraelským lodím, pokud bude snaha poslední mírové flotily, prolomit nezákonnou izraelskou blokádu Gazy, narušena. A dělníci v Athénách a Španělsku se k nim přidali. Mezitím se evropskými protesty šířilo janovské heslo „Blocchiamo tutto“ [„Zablokujeme všechno“].

I kdyby nedávné křehké příměří, které Izrael opakovaně porušuje, platilo, boj za palestinské osvobození zdaleka nekončí. To, o čem nyní janovští přístavní dělníci jednájí se svými kolegy v Marseille, Barceloně, Tangeru i jinde, zůstává skryto v šifrovaných chatech, alespoň prozatím.

Dokud však lodní doprava zůstane klíčovým odvětvím globálního kapitalismu, a dokud tito lidé nebudou nahrazení stroji, přístavní dělníci mohou a často pravděpodobně budou projevovali solidaritu s lidmi, kteří se brání imperialismu a válce. Dělníci v přístavech mají bezpochyby dlouhou historii utváření globální politiky díky své organizaci a postavení v úzkých hrdlech globálního dodavatelského řetězce.

Existují i další úzké body, kterých mohou pracující využít, pokud jsou organizovaní, vzdělání a angažovaní. Řídíce se výzvami palestinského dělnického hnutí, podobně jako ILWU následovalo výzvu Afrického národního kongresu k bojkotu, pracující v Janově ukázali, co mohou spojenci udělat v solidaritě s osvobozeneckými hnutími.

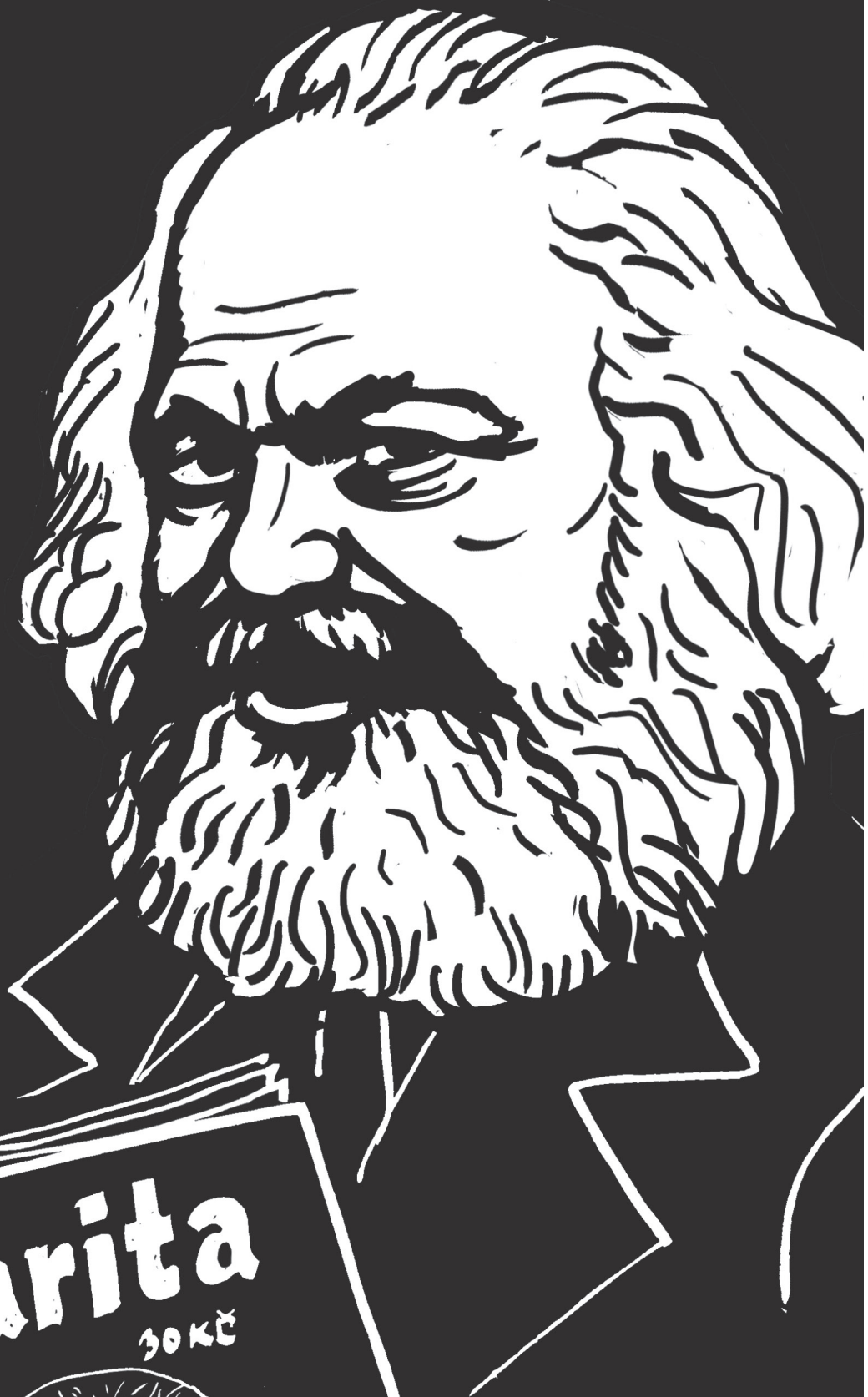
Dělníci v přístavech také připomněli lidem na celém světě potenciální sílu pracujících. Jak prohlásil „velký“ Bill Haywood před více než stoletím: „Ačkoliv budoucnost je nepopsána, dvě věci jsou jisté: nespravedlnosti bude stále dost, a proto bude stále nutné bojovat za svobodu.“

Přeložila Alžběta Bláhová

Peter Cole je profesor historie na Western Illinois University a vědecký pracovník v Institutu společnosti, práce a politiky na University of Witwatersrand v Jihoafrické republice. Je autorem knih „Dockworker power: Race and activism in Durban and the San Francisco Bay Area“, která byla oceněna cenou Philip Taft Labor History Book Prize a „Wobblies on the waterfront: Interracial Unionism in Progressive-Era Philadelphia“.

A CO
ČTEŠ
TY

?

Solidarita
30 Kč
S0C90L

NÁŠ ZÁKAZNÍK, NÁŠ NEPŘÍTEL

MARKÉTA JUŘICOVÁ

„Já tady platím, takže to bude tak, jak chci já,“ vzteká se zákazník. Pro ty z nás, kteří pracují v obchodech či restauracích, jsou takové situace takřka denním chlebem a nezřídka se stává, že nám lezou na nervy nejen tito nepříjemní zákazníci, ale postupem času začínáme nesnášet kohokoliv, kdo překročí práh našeho pracoviště, což, jak se zdá, řadu potenciálních zákazníků překvapuje.

Je to jen osobní vyhoření způsobené nahromaděnou frustrací z protivných lidí, nebo dosud neprozkoumaný projev třídních vztahů v kapitalismu? Ovlivňuje „zákaznictví“ třídní vědomí pracujících? A musí služby skutečně vypadat takhle?

KDO TADY KOMU ŠÉFUJE?

Třídní konflikt mezi pracujícími a kapitalisty pociťuje většina z nás v nějaké podobě na vlastní kůži. Pracujeme ve firmách s obrovskými zisky, zatímco naše mzdy sotva stačí na důstojný život. Dostáváme více a více úkolů, musíme pracovat nemocní nebo přesčas a překonávat nesmyslné rekordy, zatímco si majitelé firem a ředitelé vymýšlí neustále nové způsoby, jak nám práci znepříjemnit ve jménu „efektivity“. Kdo je vykořisťující a kdo vykořisťovaný je zcela jasné. Jak si ale z hlediska třídních vztahů vyložit, když si kontrolu nad vaším jednáním a vaším časem na základě vlastnictví určitého množství peněz nárokuje někdo, kdo není váš šéf?

Práci prodavaček, číšníků a dalších pracujících ve službách je zprostředkovat uspokojení potřeb a tužeb jejich zákazníků, kteří za danou službu platí. Když tedy někdo například potřebuje něco k večeři, nové boty nebo třeba ostříhat vlasy, jde do daného obchodu či podniku a úkolem člověka, který zde pracuje, je zařídít mu naplnění této potřeby. Tržní prostředí přitom nutí jednotlivé obchodníky soupeřit mezi sebou o přízeň zákazníků, čehož mohou dosáhnout nabídkou originálního nebo poptávaného zboží, ovlivněním samotné poptávky reklamou,

lákovým vzhledem daného podniku nebo způsobem, jakým je daná služba poskytována. Pokud si zákazník v konkrétním obchodě či restauraci připadá jako král, kterému obsluha rychle a s úsměvem splní všechna přání, vyřeší jakýkoliv problém a [v případě, že existuje možnost, že dotyčný zaplatí] za žádných okolností neodporuje a nevyjadřuje vlastní pocity či myšlenky, je větší pravděpodobnost, že se do tohoto zařízení bude vracet a utrácet zde peníze.

Ne nadarmo se v tomto kontextu ujalo staré známé rčení „náš zákazník, náš pán“, které skutečně není příliš daleko od pravdy. Podobně jako šlechta od svých osobních sluhů zákazníci od zaměstnanců ve službách očekávají nejen samotné naplnění dané potřeby [například najíst se nebo získat nové boty], ale také uspokojení všemožných rozmarů [vyžadovat přízpůsobení vlastním požadavkům za každou cenu, flirtovat s prodavačkou], terapeutickou službu [barvitě popsat kuří oko na levé noze, povyprávět hloupý vtíp, pochlubit se fotkami z drahé dovolené, vybit si zlost na číšníkovi] a nezřídka také delegování běžných lidských úkonů [zvednout věc, kterou zákazník shodil na zem, zavázat tkaničku, poznat, zda je zákazníkovi bota malá nebo velká]. Mocenský vztah, který zde popisují, se přitom neprojevuje jen v konkrétních úkonech. Není výjimkou, že prodavač nebo číšník je pro zákazníka do takové míry méně člověkem a více součástí daného podniku, že si jej zákazník při procházení uličkami obchodu či restaurace zkrátka nevšimne a nejen že například nereaguje na pozdrav či dotaz, ale

do daného zaměstnance zkrátka vrazí nebo se přes něj natahuje, zatímco zaměstnanec ukládá zboží do regálu. A vůbec, přiznejte se, kdo z vás nikdy nevyprávěl kamarádovi pikantní historku určenou jen pro jeho uši, zatímco vedle vás stála prodavačka?

Stejně jako ve většině dalších zaměstnání je i ve službách vyvíjen čím dál větší tlak na zaměstnance, aby v pracovní době ve jménu efektivity zcela vypustili jakékoliv normální lidské projevy. V továrnách či skladech se tak poměrně často hlídá či přímo omezuje například doba strávená na toaletě a vítaná nebývá ani výzdoba pracovního místa [a to i rodinnými fotografiemi či hodinami] nebo rozhovor s kolegy během práce. Omezení času vyhrazeného na stravování je standardem již takřka všude, přičemž tento čas se většinou ani nezapočítává do pracovní doby. Ve výrobě či expedici je důvod jasný - je potřeba vyrobit či zabalit a poslat v co nejkratším čase co největší množství zboží, aby měl kapitalista co největší zisk. Prodavač ani číšník ale žádné zboží nevyrobí, zisk kapitalisty zde plyne z počtu prodaných kusů, což se odvíjí od počtu zákazníků, které osloví jak „správné“ zboží, tak „správná“ obsluha, a na základě toho v daném podniku utratí peníze. „Správnou“ obsluhu, jak nám také rádi předhazují naši šéfové, zákazník nikdy nevidí jíst, sedět, povídat si s kolegy, odepisovat na zprávy, mít špatnou náladu nebo zaprášené oblečení. Zatímco v jiných zaměstnáních ovšem na kvalitu práce a „efektivní“ trávení pracovní doby dohlíží váš šéf, ve službách v tomto dohlížení do určité míry šéfa nahrazuje zákaz-

ník. Extrémním projevem tohoto vztahu je fenomén „Karen“ [pro muže se používá pojmenování „Daren“]* - zákazník, který využívá nadřazenosti svého postavení k tomu, že na zaměstnance křičí nebo dělá scény, pokud něco není podle jeho představ, dobývá se do zavřeného obchodu, dává okázale najevo výši svých příjmů, rozhazuje věci a podobně. Tento typ zákazníka také s oblibou využívá možnosti vyplývající z jeho postavení si při každé příležitosti stěžovat vedení firmy nebo dávat zaměstnancům

negativní recenze v hodnotících dotaznících. Právě tato možnost skrze hodnocení nebo stížnosti ovlivnit, zda daný zaměstnanec například dostane prémie nebo bude naopak pokárán či dokonce propuštěn, je [i přesto, že se tváří jako pozitivní a demokratický nástroj ochrany spotřebitele] dalším ze znaků mocenské nerovnováhy mezi zákazníkem a zaměstnancem.

Podobným, i když minimálně v českém kontextu ne tak dramatickým, způsobem, jak může zákazník ovlivnit

ekonomickou situaci zaměstnance ve službách, je spropitné. Samotná existence spropitného je poměrně problematická, protože jeho dobrovolnost předpokládá, že na základě subjektivního pocitu konkrétního zákazníka odejde zaměstnanec domů s rozdílnou částkou v kapse, což nutí zaměstnance předhánět se ve splnění často naprosto nesmyslných nebo nerealizovatelných požadavků či standardů a popírat svou vlastní individualitu. Zároveň se samozřejmě jedná o způsob, jakým majitelé obcho-

dů či restaurací ospravedlňují naprosto mizerné mzdové ohodnocení svých zaměstnanců [co zaměstnanec tratí na mzdě přece dožene na dýškách, když se bude dostatečně snažit]. I přesto, že je tak zákazník z řad pracujících třídy sám vykořisťován svým zaměstnavatelem a majitel obchodu se pak snaží ze zákazníka různými prostředky vytáhnout co nejvíce peněz za věci, které zákazník potřebuje [nebo je přesvědčen, že je potřebuje], aby maximalizoval svůj zisk, zákazník je tak vůči němu také v určitém smyslu v podřízeném postavení, mezi zákazníkem a zaměstnancem onoho obchodu se vytváří nová mocenská nerovnováha, která není založena na vlastnictví výrobních prostředků a kapitálu, ale na vlastnictví peněz, které se použitím u daného obchodníka promění v kapitál. Zákazník přitom platí nejen za zboží, ale také za určitou podobu poskytované služby, tedy za určitý typ chování, který očekává od zaměstnance, který mu tuto službu poskytuje. Ze samotného zaměstnance ve službách se tak v podstatě stává předmět peněžních vztahů, tedy zboží.

PROTIKLADNÉ TŘÍDNÍ VĚDOMÍ A HEGEMONIE KAPITÁLU

Situaci, ve které pracující přijímají utlačující vzorce kapitalistické společnosti i přesto, že jsou například sami aktivní v odborech či v politických bojích, nazval italský revolucionář a filosof Antonio Gramsci protikladným třídním vědomím. Pracující si může být vědom vlastního útlaču, ale oproti jiným skupinám pracujících může mít pocit vlastní nadřazenosti a stavět se vůči nim na stranu utlačovatele. To se projevuje jak v různých formách xenofobie (rasismus, sexismus, homofobie...), tak právě v přijetí a reprodukování určité formy nadřazenosti vůči pracujícím v jiných odvětvích, nebo koneckonců také pracujících z odvětví stejného, kteří jsou v jeho volném čase zrovna v práci či vůči nezaměstnaným. V tomto článku hovořím o službách, tento koncept se ale dá koneckonců vztáhnout také například na situaci, kterou jsem popisovala zhruba před pěti lety ve článku o rozdělení pracujících třídy za covidu na kancelářské pracující, kteří se najednou ocitli v izolaci na home office, oproti pracujícím ve výrobě a logistice, kteří museli stále chodit do zaměstnání fyzicky a byli mimo jiné právě i pracujícími na home office očerňováni kvůli šíření koronaviru.

Příčinou tohoto protikladného vědomí je jev, který Gramsci označuje jako hegemonii. Kapitalistická ideologie je natolik prostoupená společností, že řadu jejích aspektů chtě nechtě přijímáme za své. V tomto případě jde zcela jednoznačně o aspekt konzumu, který dává pracujícímu prostřednictvím reklamy a motivačních videí na internetu iluzi svobody a lepšího postavení, než ve skutečnosti má. Tato údajná svoboda je přitom podmíněna vlastnictvím, kterého má pracující dosáhnout jak jinak než tvrdou prací pro kapitalisty. Představa, která se na nás valí z tolika stran, až jsme ji nakonec přijali za vlastní je, že pokud vyděláme dost peněz a staneme se majiteli nejruznějšího zboží, koupíme si společně s tímto zbožím také štěstí. A jsme svobodní, protože si toto zboží můžeme koupit v pěti různých barvách. A jsme „někdo“, protože jsme na tom lépe, než ten ubohý chlapec, který dává v mekáči hamburgery do krabiček a kterého můžeme šikanovat, protože nám naservíroval o plátek rajčete méně než jsme chtěli. Ať už chceme nebo ne, jakmile se staneme zákazníkem, máme tendenci přijmout představu nadřazenosti nad člověkem, který nám servíruje jídlo nebo pomáhá s nákupem, i když jsme na tom z třídního hlediska úplně stejně. Oba jsme pracující a oba jsme do určité míry rukojmí trhu.

SLUŽBY V SOCIALISMU

Vzhledem k tomu, že cílem nás jako socialistů je překonání kapitalismu a vytvoření takové společnosti, která bude založena na rovnosti a spolupráci všech lidí, je nezbytné, abychom si položili otázku, jak by tedy mělo naplňování potřeb za těchto podmínek vypadat, a zda má koncept služeb jako takových vůbec v socialistické společnosti místo. Pokud předpokládáme odstranění nerovností jako takových a konec tržní ekonomiky, vyžaduje naše vnímání práce jako takové a s ním i naše vnímání služeb velmi zásadní proměnu. Zcela jistě tedy již nebude možné uplatňovat přístup „náš zákazník, náš pán“, naopak by mělo dojít k úplnému smazání rozdílu mezi uživatelem a poskytovatelem služeb.

Znamená to, že v socialismu nikdo nikomu nemůže uvařit oběd nebo pomoci s výběrem vhodné obuvi? Samozřejmě, že ne. Důležitou roli zde totiž hraje právě ona zmíněná spolupráce. Abychom si uměli lépe představit, jak by to mohlo vypadat, navrhuji po-

jímat budoucí podobu současných služeb spíše jako péči nebo vzájemnou pomoc. Aby to bylo ještě uchopitelnější, představte si, že vás pozval na oběd kamarád, který opravdu rád vaří. O oběd se tak stejně jako v restauraci starat nemusíte, ale zcela jistě po sobě nenecháte u stolu nepořádek, nebudete mít nevhodné komentáře na jeho vzhled či rozložení nábytku v bytě, nebudete se na něj zlobit, pokud měl těžký den a není ve své kůži a už vůbec nebudete očekávat, že bude po dobu vaší návštěvy fungovat jako váš sluha. Pokud vás kuchařské umění vašeho kamaráda nenadchlo, pravděpodobně zkrátka a dobře nebudete jíst u něj, ale někde jinde, nebo si prostě uvaříte sami.

Zároveň si nemyslím, že bychom se v socialismu měli obávat snížení kvality gastronomie či poradenství při výběru potřebných výrobků v důsledku odstranění tržní soutěže. Ve společnosti, kde se již nebude hodnota lidské práce poměřovat penězi, totiž právě naopak bude prostor pro úplné rozvinutí všech různých talentů a dovedností, které každý z nás má, a nucenou poslušnost vykoupenu pěti hvězdičkami v dotazníku nebo dýškem nahradí přirozená, vzájemná lidská pomoc a spolupráce.

Jistě [správně] namítnete, že nyní se ale v takto ideální situaci ještě ani zdaleka nenacházíme. Co tedy můžete udělat právě teď? Zkuste se na nás pracující ve službách dívat jako na soudruhy a představte si, jak byste asi jednali například s vlastním kolegou. Zdravte, naslouchejte nám a respektujte nás jako sobě rovné, nedělejte nám v obchodech a restauracích nepořádek a dávejte dýška bez ohledu na výkon, protože i ten nejpomalejší číšník si zasluží důstojný život. A co bychom měli dělat my, kteří ve službách pracujeme? Zakládat odbory tam, kde to je alespoň trochu možné, kolektivním tlakem na zaměstnavatele bojovat za zvýšení mezd a zlepšení pracovních podmínek a organizovat se například v Socialistické Solidaritě, abychom změnili systém co nejdříve.

*

internetové pojmenování „Karen“ se používá i v jiných sociálních interakcích, ale vždy se jedná o sebestředného člověka, který si nárokuje něco a za účelem dosažení tohoto něčeho terorizuje své okolí. „Karen“ ve svém chování zpravidla reprodukuje některou z forem nerovnosti, takže tito lidé bývají také často například rasisté.

HORNICKÁ STÁVKA VE VELKÉ BRITÁ- NII 1984-1985

PAVEL ŠNAJDR

V letech 1984 – 1985 zasáhla Spojené království mohutná hornická stávka. Tento klíčový konflikt pracující třídy s nastupujícím neoliberalismem symbolizovaným britskou premiérkou Margaret Thatcherovou připomínal velké dělnické stávky v meziválečném období, stávka však ve skutečnosti neměla svou velikostí v historii období – zúčastnilo se jí 142 tisíc horníků, z nichž velká část vydržela stávkovat celý jeden rok.

Stát proti stávkujícím drtivě uplatnil svou represivní i ekonomickou moc, takže již nešlo o pouhou hornickou stávku, ale o zápas za zachování dělnického hnutí tvář v tvář nelítostné třídní válce; potlačení stávky nakonec znamenalo historickou porážku dělnického hnutí a upevnění vládnoucího neoliberalismu na dlouhá desetiletí. Dnes nám nezbyvá než se z této historické lekce poučit – inspirovat se nespornými úspěchy a vyvarovat se napříště opakování stejných omylů.

BOLESTNÁ DEINDUSTRIALIZACE

Druhá polovina 20. století znamenala v celém západním světě úpadek hornictví. Zatímco na vrcholu v období mezi světovými válkami fungovalo ve Spojeném království cca 2,5 tisíce dolů, ve kterých pracoval přes milion horníků, na začátku 80. let zůstávalo v provozu již jen kolem 200 dolů zaměstnávajících 200 tisíc lidí.¹ Podobná situ-

ace existovala v USA i zemích západní Evropy. Šlo o součást širšího procesu deindustrializace, při kterém se průmyslová výroba postupně přesouvá do zemí třetího světa s levnější pracovní silou a hojnou zásobou přírodních zdrojů. Bohaté uhelné sloje byly v Evropě postupně vytěženy a dobývání uhlí z těch zbylých se stávalo stále více technicky náročnějším a nákladnějším. Kvůli tomu nemohlo postupně uhlí ze západoevropských zemí cenově konkurovat levnějšímu uhlí ze zbytku světa; díky novým technologiím a zdrojům energie navíc uhlí ztratilo své dominantní postavení na energetickém trhu ve prospěch ropy (doprava) a zemního plynu (vytápění). Na druhé straně pak pokročilejší důlní mechanizace sice přispěla k růstu efektivity práce, ale zároveň způsobila, že se spousta horníků stala nadbytečnými a přišla o práci.

Ve Velké Británii tak v 60. letech došlo k restrukturalizaci celého průmyslového odvětví, při kterém byl počet horníků během jedné dekády snížen o více než polovinu – z přibližně 700 tisíc horníků v roce 1958 klesl na cca 300 tisíc za pouhých deset let. Konzervativní i labouristické vlády tehdy v duchu tzv.

poválečného konsenzu na potřebě sociálního smíru spolupracovaly s odbory na rekvalifikačních programech a hledání nového zaměstnání pro propuštěné horníky, aby sociální dopady byly co nejmenší. Útlum těžby však byl příliš rychlý a tempo vzniku nových pracovních míst mu nepostačovalo, nabízená práce byla oproti hornictví navíc často hůře placená a nestabilní. Na většině míst selhala podpora rozvoje regionů, ze kterých se stávaly sociálně vyloučené lokality s brownfieldy. Zavírání dolů a stěhování se za práci mělo devastující vliv na tradičně pospolitě komunity v havířských obcích – hornické rodiny, které často i po generace vedle sebe žily, přátelily se a společně pracovaly, se nyní musely navždy odloučit, útlum těžby se proto mezi nimi setkával s pochopitelným odporem. V roce 1968 nakonec muselo být tempo zavírání dolů zpomalené.

Britské doly byly od znárodnění Attleeho labouristickou vládou v roce 1947 státní a spravovala je státní korporace National Coal Board (NCB), samotné postavení horníků však bylo dlouhodobě neuspokojivé. Přestože se díky mechanizaci produktivita práce

¹ Viz statistická data na stránkách britské vlády <https://www.gov.uk/government/statistical-data-sets/historical-coal-data-coal-production-availability-and-consumption>

v dolech během 60. let zvýšila o celých 70%, bylo britské hornictví dlouhodobě ztrátové a mzdy horníků byly drženy nízkou. Zatímco v roce 1948 byla průměrná mzda horníků o 29% vyšší než průměrná mzda průmyslových dělníků, v důsledku dlouhodobého nezvyšování mezd byly v roce 1970 jejich mzdy naopak o 3% nižší.² Hornické odbory sdružené ve svazu National Union of Mineworkers (NUM) se přesto nacházely ve stavu apatie a staří odboroví funkcionáři z pohodlně ve svých funkcích od války prakticky nevystoupili s žádnými vážnějšími požadavky vůči vládě. Naopak, v roce 1966 uzavřela NUM s NCB dohodu o mechanizované těžbě [National Power Loading Agreement], která sice zaváděla sjednocený systém odměňování, ale i nově tvrdé výkonnostní normy – mechanizace tak přinesla více práce pro méně lidí, kteří byli špatně placeni a pracovní přetěžováni.

OBROZENÉ DÉLNICKÉ HNUTÍ

Dělnické hnutí, které zůstávalo dlouhá léta v útlumu, bylo opětovně probuzeno až revoluční společenskou situací na konci 60. let, který se nesl v duchu masivních studentských a protivá-

lečných protestů. Spolu s tím docházelo k postupné obrodě odborů, do jejichž vedení byli voleni mladí radikálové, kteří zde po letech nahrazovali staré zkorumpované funkcionáře.

V dané společenské situaci to byla paradoxně (či naopak příznivě) sociálnědemokratická Labour Party, za její vlády byly podniknuty první útoky proti odborům. Během prvního funkčního období labouristického premiéra Harolda Wilsona v letech 1964 – 1970 čelila jeho vláda několika dělnickým stávkám, například šestitýdenní stávce námořníků v roce 1966, kterou Wilson nebyvale ostře zkritizoval jako politický útok. Wilson opakovaně vystupoval proti neautorizovaným divokým stávkám (tzv. wildcat strikes), poškozujícím dle jeho slov národní ekonomiku a podkopávajícím autoritu jeho vlády – jeho sociálnědemokratické duši se zkrátka přičily veškeré radikální dělnické akce, které nemohl jako obvykle vyřešit při pověstných nočních debatách s pupkatými odborářskými funkcionáři nad pívem a sendviči na Downing street 10. V roce 1969 pak předložila Wilsonova vláda návrh nové politiky nazvaný *In Place of Strife* („Namísto sváru“) s návrhem legislativy omezující právo na stávku, např. zákazem neoficiálních stávek, povinným odkladem stávek a smířčím řízením před státním orgánem s pravomocí udělování pokut [podobné prvky bychom mimochodem

našli i v současném českém zákoně o kolektivním vyjednávání]. Návrh se setkal u odborových svazů i některých členů Labour Party s odporem a byl rychle stažen, v pozdějších letech však zmíněné body jako přes kopřáky realizovaly vlády Konzervativců.

V této atmosféře vypukla v říjnu 1969 ve Velké Británii první hornická stávka od druhé světové války. Bezprostřední rozbuškou se stala neuspokojivá situace tzv. povrchových dělníků v dolech [často staří havíři, kteří kvůli podlomenému zdraví již nemohli pracovat pod zemí], kteří měli oproti svým kolegům výrazně nižší mzdy při delší pracovní době. Tehdy se na scéně poprvé objevil mladý 30letý odborář a levicový aktivista Arthur Scargill, který 11. října vedl dělnickou delegaci k regionálnímu vedení hornických odborů NUM v Yorkshire s požadavkem akce na podporu povrchových dělníků. Poté, co předseda regionální odborové organizace odmítl jejich požadavek, byl přítomnými dělnickými delegáty ze své funkce odvolán a vzápětí byla vyhlášena stávka, ke které se během 48 hodin připojilo 70 tisíc horníků. Požadavky stávkujících se rozšířily na obecné zvýšení mezd a na mnoha místech byly spontánně zakládány akční stávkové výbory s cílem obejít pasivní vedení odborů. Centrem stávky se staly regiony Yorkshire a Midlands v severovýchodní a střední Anglii, kde

² Tony Cliff: *Patterns of Mass Strike* [část Background to the 1972 miner's strike]. Dostupné na www.marxists.org

se nacházela většina funkčních dolů, k dalším centrům pak patřily tradičně radikální dělnické regiony ve Skotsku a Walesu. Tam, kde byli dělníci méně radikální a nepřidali se ke stávce, byly poprvé vysílány mobilní skupiny protestujících s transparenty – tzv. flying pickets. Řada takových demonstrantů (picket line) dokázala účinně zablokovat vstup pracujícím zaměstnancům na pracoviště a s případnými stávkokazy se vypořádala ručně. Stávka však nakonec zůstala divokou a neoficiální, protože vedení odborového svazu NUM ji nepodpořilo; po dvou týdnech nakonec bylo s NCB dohodnuto mírné zvýšení platů, které bylo navzdory odporu Yorkshirské sekce přijato v celostátním hlasování všech odborově organizovaných horníků. Navzdory smíšeným výsledkům však ukázala stávka dosud dřímající sílu dělnického hnutí – toto náhlé probuzení nazval Scargill nadsazeně „říjnovou revolucí“.

SÍLA ORGANIZOVANÉHO DĚLNICTVA

Politická situace ve Spojeném království se ještě více vyostřila po nečekaném vítězství opozičních Konzervativců v parlamentních volbách v roce 1970. Jejich lídr a následný premiér Edward Heath představil již před volbami na konferenci v hotelu Selsdon pravicový ekonomický program prosazující volný trh a deregulaci ekonomiky, kvůli kterému si od Wilsona vysloužil hanlivou přezdívku *Selsdon Man* (podle podvržené fosilie pračlověka Piltown Man).³ Došlo ke snížení daní z příjmů a k typicky liberálnímu přechodu od přímých daní k nepřímým v podobě zavedení daně z přidané hodnoty, takže hlavní daňové břemeno bylo přeneseno na obvyčejné pracující spotřebitele. Dále došlo k osekání veřejných výdajů například v podobě škrtů ve školství, kde na sebe jako ministryně poprvé upozornila Margaret Thatcherová [zrušením mléka zdarma pro děti na základních školách si vysloužila přezdívku *Thatcher, the Milk Snatcher*, tj. zlodějka mléka].

V roce 1971 pak byl přijat zákon Industrial Relations Act omezující moc odborů a právo na stávku, a to i navzdory masivní protestní kampani britských

odborových svazů s názvem Kill the Bill, zahrnující demonstrace či jednodenní stávku 1. března, do které se zapojil 1,5 milionu pracujících.

9. ledna 1972 odborový svaz NUM vyhlásil první oficiální hornickou stávku od roku 1926. Příčinou byla stále neuspokojivá výše mezd horníků, která dlouhodobě nedosahovala úrovně ostatních dělnických profesí. Ke stávce trvající nakonec 7 týdnů se připojili horníci ze všech britských dolů, kteří se stali názorným příkladem toho, že organizovaná dělnická třída představuje obrovskou moc. Spojené království se díky stávce ocitlo ve vážné energetické krizi – zastavení produkce uhlí, které bylo hlavním zdrojem výroby elektřiny i vytápění, způsobilo v mrazivých zimních měsících po celé zemi opakující se výpadky, což si na mnoha místech vyžádalo uzavření škol a mnoha podniků. Heathova vláda byla proti tomu naprosto bezradná. Díky osvědčeným mobilním skupinám flying pickets se stávkujícím horníkům dařilo blokovat i vjezdy do uhelných skladů, takže odsud nemohlo být distribuováno uhlí; ke stávce se solidárně připojovali železniční a přístavní dělníci, kteří odmítali vykládat nákladní vlaky a lodě s uhlím, i zaměstnanci tepelných uhelných elektráren. Stávku nepodpořila pouze odborová organizace důlních předáků, dozorců a obsluh NACODS, jejíž členové představovali vedoucí zaměstnance a kvalifikovaný personál nacházející se v typickém třídně protichůdném postavení. Na mnoha místech docházelo k fyzickým potyčkám stávkujících horníků s těmito stávkokazy, což nakonec vedlo k tomu, že jim jejich zaměstnavatel NCB raději přiznal překážku v práci a placené volno.

Stávka se vyostřila 3. února, kdy při pokusu prolomit blokádu picket line přešel jeden stávkokaz řídící nákladní vůz s uhlím stávkujícího horníka Freda Matthewse, který následně zemřel. To vyvolalo násilné nepokoje, které kulminovaly týdenní bitvou o Saltley Gate [ve skutečnosti k ní došlo v nedalekém Nethells] u Birminghamu, kde se nacházel poslední fungující uhelný sklad v zemi. Policie se zde pokoušela násilím zajistit volný průjezd nákladních vozů s uhlím, proti nim se sem však postupně sjelo až 15 tisíc protestujících z celé Velké Británie, kteří cestu zablokovali. Po týdnu násilných potyček nakonec policie 10. února kapitulovala a sklad byl definitivně uzavřen – šlo o velké vítězství stávkujících horníků. Po zákonné lhůtě 30 let bylo v roce 2003 odtajněno, že

vláda tajně plánovala vytvoření skupin rozbíječů stávek a na letecké základně ve Skotsku byly připravovány stovky nákladních vozů, které měly dělnické blokády násilím prolomit, k jejich nasazení však nakonec naštěstí nedošlo. Heathova vláda byla mezitím nucena kvůli energetické krizi vyhlásit 9. února ve Spojeném království nouzový stav a při následných jednáních přistoupila na mzdové požadavky stávkujících horníků. Úspěšná stávka pak byla ukončena 28. února.

K Heathově smůle pak zasáhl v říjnu 1973 celý západní svět tzv. ropný šok, když Organizace zemí vyvážejících ropu [OPEC] rozhodla o snížení těžby ropy a zároveň uvalila embargo na země podporující Izrael. Raketový růst cen ropy vyvolal energetickou krizi a celosvětovou hospodářskou recesi, která definitivně ukončila období poválečné prosperity. Britská ekonomika se již předtím nenacházela v nejlepší kondici, když byla ve stavu poprvé popisovaném jako stagflace – rostoucí inflace kombinované s ekonomickou stagnací a vysokou nezaměstnaností. Růst mezd neodpovídal výši inflace a země otřásala nekončící vlna dělnických stávek v různých odvětvích. K další stávce se připravovali i horníci a vláda s blížící se zimou reagovala na nedostatek uhlí pro chod ekonomiky 13. prosince zavedením tří denního pracovního týdne, tj. průmyslová spotřeba energie byla omezena na pouhé 3 dny v týdnu. Atmosféra v zemi připomínala válečný stav, když bylo televizní vysílání vypínáno ve 22:30 a byla zkrácena otevírací doba hospod.

24. ledna 1974 pak hornický odborový svaz NUM skutečně vyhlásil další celostátní stávku, když pro ni hlasovalo přes 80% jeho členů – tedy 188 tisíc horníků. Stávka začala 5. února, na což unavený Heath reagoval již o dva dny později vyhlášením předčasným parlamentních voleb, které dle jeho sloganu Who governs Britain? měly rozhodnout o tom, zda zemi řídí vláda nebo odbory. Vedení NUM podporující opoziční labouristy na to reagovalo snahou o zmírnění revolučního étosu protestů a zakazovalo radikální texty na transparentech, které musely být předem schvalovány organizátory a dostat známku; studenti a další sympatizanti pak byli od účasti na protestech vyloženě odrazováni. Znechucení voliči nakonec rozhodli tak, že volby skončily patovou situací a ani jedna ze dvou velkých stran nezískala nadpoloviční většinu v parlamentu

³ V roce 1973 byl založen pravicový think tank Selsdon Group a ideje zformulovány v jeho základajícím manifestu. Text dostupný na <https://www.selsdongroup.co.uk/manifesto>

[tzv. hung parliament]; třetí Liberal Party však odmítla podpořit Heathovu vládu a ten byl nucen rezignovat. Do funkce premiéra se tak vrátil labourista Harold Wilson, jehož menšinová vláda okamžitě zvýšila horníkům mzdy o 35 % [a následující rok pak o dalších 35 %] a stávka byla 8. března ukončena.

KONEC POVÁLEČNÉHO KONSENZU

Labouristickým vládám se sice podařilo dočasně stabilizovat situaci v zemi a v roce 1975 i zastavit ekonomickou recesi, inflace však i nadále zůstávala vysoká a pohybovala se v řádu desítek procent ročně. Na přelomu let 1978/1979 tak zemi postihla další vlna dělnických stávek, která si vysloužila přezdívku *Winter of Discontent* („Zima nespokojenosti“, podle obratu z Shakespearovy hry *Richard III.*). V listopadu 1978 stávkovali zaměstnanci automobilky Ford, kteří si vymohli zvýšení mezd o 17 %, což bylo výrazně nad limitem 5%, který vláda stanovila pro růst mezd státním zaměstnancům. Následovala tak vlna stávek zaměstnanců ve státním sektoru požadujících odpovídající zvýšení platů a zemi v době nebyvale chladné a kalamitní zimy zasáhly výpadky v dopravě, technických službách či ve zdravotnictví. Labouristický premiér Callaghan [který v roce 1976 nahradil Wilsona v čele vlády] se veřejně znemožnil tím, když si v této situaci dopřál po mezinárodní konferenci na Guadeloupe dovolenou na tropickém ostrově Barbados, odkud se vrátil krásně opálen a pln humoru a rozměry krize se snažil zlehčovat, což britské noviny *The Sun* ironicky komentovaly známým titulkem „*Krise? Jaká krize?*“. V březnu pak britský parlament vyslovil Callaghanově menšinové vládě nedůvěru. To otevřelo cestu volebnímu vítězství opoziční Konzervativní strany v čele s Margaret Thatcherovou. Ta slibovala ekonomické reformy v duchu neoliberalismu s cílem boje proti inflaci i omezení moci odborů, které podle ní uvrhly zemi do chaosu; v předvolební kampani, ve které využila služeb marketérů z PR agentury Saatchi & Saatchi, bylo jejím hlavním sloganem heslo *Labour Isn't Working*. Volby v roce 1979 znamenaly největší politickou změnu ve Spojeném království od roku 1945, když tradiční třídní rozdělení na dvě strany přestalo platit a ke Konzervativcům přešla i část nespokojených voličů identifikujících se jako dělnická třída. Konzervativní strana se pak udržela u vlády po celých následujících 18 let.

Ideologie tzv. thatcherismu se opírala o ekonomický neoliberalismus a tehdy populární ekonomickou teorii monetarismu. Vedle klasického omezování vládních výdajů a daňových úlev pro podnikatele byl v rámci boje proti inflaci a v zájmu ekonomického růstu zlikvidován sociální stát existující ve Spojeném království od 40. let, na který se dosud žádala z předchozích pravicových vlád neodvažovala sáhnout. Byly opuštěny keynesiánské zásady, které byly dosud v tichosti přijímány jako vědecký fakt; došlo k deregulaci ekonomiky v duchu demagogického sloganu *There is no alternative*, podle něž je tržní ekonomika jediným fungujícím modelem a debaty o jakýchkoli alternativách jsou zbytečné; vláda přikročila též k privatizaci mnoha státních podniků znárodněných po 2. světové válce. Nová pracovněprávní legislativa měla přinést flexibilní trh práce s jen minimální ochranou zaměstnanců před výpovědí, nezaměstnanost se tak během pár let zdvojnásobila na celé 3 miliony. Po počáteční ekonomické recesi v letech 1980 – 1982 skutečně přišel ekonomický boom, ovšem za cenu milionů zničených životů.

Mezi nejvíce ohroženými profesemi byli dle očekávání horníci. Ceny uhlí na světových trzích byly v 80. letech již cca o 25 % nižší než byla cena britského uhlí a hornictví tak muselo být mohutně dotováno ze státního rozpočtu. Z toho důvodu naplánovala britská vláda postupné uzavření všech britských dolů a přechod na levnější dovoz uhlí ze zahraničí. Jak již bylo řečeno výše, problémem nebylo samotné ukončení těžby uhlí, ale fakt, že nebyl zajištěn další rozvoj dotčených regionů a vznik nových pracovních míst, takže se z nich stávaly vyloučené lokality a ekonomická migrace ničila místní komunity. Oznámení plánovaného uzavření 23 dolů tak přivedlo zemi již v lednu 1981 na pokraj další hornické stávky. Protože vláda tehdy v zimním období disponovala zásobami uhlí pouze na 6 týdnů a nechtěla již znovu riskovat podobnou situaci jako v roce 1972, byla nucena ustoupit – jak se mělo později ukázat, Thatcherová se z této tvrdé lekce dokázala poučit. Většina z plánovaných uzavření dolů byla nakonec stejně v následujících letech postupně realizována, jejich dopady však byly alespoň zčásti zmírněny přivedením většiny zaměstnanců do jiných dolů a zvýšením odstupného.

V roce 1982 byl novým předsedou hornického odborového svazu NUM

zvolen nám již známý bouřlivák Arthur Scargill profilující se jako radikální socialista. Jeho hlavním soupeřem se měl stát Ian MacGregor, kterého Thatcherová jmenovala do čela NCB. MacGregor se již předtím proslavil jako zlý muž v čele britského ocelářského průmyslu, když jako předseda státního podniku *British Steel* provedl masivní restrukturalizaci, při které byla propuštěna více než polovina ze 166 tisíc zaměstnanců, a to i navzdory tříměsíční celostátní stávce. Bylo jasné, že NUM i NCB směřují k velkolepé konfrontaci, na kterou se obě strany náležitě připravovaly. V letech 1982 – 1983 byla v NUM celkem třikrát neúspěšně navržena celostátní stávka, členové odborů si jí však nikdy neodhlasovali.

OD POČÁTKU ROZPORY

6. března 1984 oznámila NCB v čele s MacGregorem plánované uzavření dalších 20 dolů, čímž by o práci přišlo na 20 tisíc horníků [ve skutečnosti však tajně plánovala uzavřít během 3 let přes 70 dolů⁴]. Již ve stejný den zastavili na protest práci horníci na dole v Cortonwoodu, který patřil k první pětici dolů, které měly být dle zveřejněného plánu zavřeny již během pár týdnů. V následujících dnech se stávka rozšířila i na ostatní doly v Yorkshire a 12. března pak odborový svaz NUM pod Scargillovým vedením vyzval k celostátní hornické stávce s požadavkem zastavení přetěžného zavírání dolů z čistě ekonomických důvodů. Výkonný výbor NUM se po několika týdnech těžkého rozhodování rozhodl nepořádat o stávce celostátní hlasování, zřejmě kvůli obavám z výsledků, když se při předchozích třech hlasováních v letech 1982 – 1983 většina horníků vyslovila proti. Podpora pro stávku se lišila region od regionu, přičemž tam, kde bezprostředně neohrožilo brzké zavírání dolů byla vůle stávkovat logicky o něco nižší, průzkumy veřejného mínění mezi horníky však ukazovaly, že většina z nich stávku podporuje. Rozhodnutí nepořádat hlasování je tak dodnes kontroverzní – Scargill a vedení NUM byli obviňováni z nedemokratičnosti, tlak na uspořádání hlasování však byl spíše kampaní konzervativní vlády a pravicových médií, kteří v něm viděli příležitost, jak oslabit jednotu dělnické třídy. Vedení NUM ve

⁴ BBC: „Cabinet papers reveal secret coal pits closure plan“. <https://www.bbc.com/news/uk-25549596>

skutečnosti nemělo příliš na výběr, protože stávka v Yorkshire vypukla spontánně nezávisle na něm a bylo potřeba na její podporu rychle zmobilizovat horníky ze zbytku země, což se ostatně z velké části podařilo.

Do stávky se zapojila většina britských horníků – 142 tisíc z celkových 187 tisíc horníků [nepočítání zbylí zaměstnanci dolů].⁵ Rozhodnutí o vyhlášení stávky však zůstávalo na jednotlivých regionálních organizacích, což vyústilo v rozkol v NUM. Některé regionální organizace v oblasti Midlands ve středu Anglie s podporou stávky váhaly a uspořádaly zde o stávce členská hlasování, ve kterých se většina jejích členů vyslovila proti stávce. O příčinách toho se od té doby vedla dlouhá diskuze – menší radikálnost místních horníků byla dána zřejmě tím, že nebyli bezprostředně ohroženi uzavíráním a pobírali v průměru vyšší platy než jinde, navíc šlo často o horníky, kteří sem byli v nedávné době převedeny z jiných částí země, takže zde neexistovala taková komunitní soudržnost. Scargill a vedení NUM zjevně podcenili nebezpečí těchto regionálních rozdílů, které nedokázali politicky překonat – navzdory možným osobním antipatiím se zdejšími funkcionáři se mohli například pokusit zmobilizovat místní členskou základnu prostřednictvím masových mítinků a demokratických diskuzí, o nic z toho se však ani nepokusili. Ke stávce se opět nepřipojily ani odbory důlních odborníků NACODS, jejichž členové sice většinou hlasovali pro stávku, ale rigidní stanovy požadovaly souhlas 2/3 členů, kterého nebylo dosaženo. Na základě precedentu z roku 1972 přiznávající jim překážku v práci však většina zůstala doma a stávky nenarušovala.

Scargill spoléhal na osvědčenou kampaň s příjezdem flying pickets z radikálnějších regionů, kteří budou blokovat vstupy na pracoviště. Tyto akce však tentokrát nedosáhly takových úspěchů jako v 60. a 70. letech a situace se na mnoha místech postupně zvrhla v násilí. Zejména v regionu Nottinghamshire docházelo k násilným střetům mezi stávkujícími a pracujícími zaměstnanci pokoušejícími se dostat do práce. Dle svědků šlo spíše o selhání diplomacie – nerozhodnutí horníci většinou v prvních dnech respektovali stávkující a nepokoušeli se projít přes blokádu picket lines, s vyostřující se

situací však vzrůstala vzájemná nevraživost a násilí na obou stranách.

TŘÍDNÍ VÁLKA

Cílem stávky bylo postavit vládu před hrozbu opakování energetické krize z roku 1972 a vynutit si na ní ústupky. Nevýhodou však bylo, že stávka tentokrát vypukla na samém konci zimy, kdy spotřeba uhlí klesala. Vláda Margaret Thatcherové se na ni navíc dobře připravila. Již v roce 1977 byla v Konzervativní straně předložena tzv. Ridleyho zpráva vypracovaná Nicholasem Ridleyem, zakládajícím členem neoliberálního think tanku Selsdon Group, který se zasazoval o zmenšení moci odborů narušujících podle něj tržní mechanismus.⁶ Ridley na základě zkušeností s úspěšnými masovými stávkami v 70. letech definoval novou strategii, jak jim může konzervativní vláda napříště odolat a porazit je. Přestože plán unikl na veřejnost již v roce 1978, vedení odborů mu nevěnovalo dostatečnou pozornost a nedokázalo mu přizpůsobit svou taktiku. Ridleyho plán pro případ hornické stávky spočíval ve vytvoření vládních nouzových zásob uhlí na minimálně 6 měsíců dopředu. Některé tepelné elektrárny byly přestavěny tak, aby byly schopné spalovat i ropu a bylo investováno do nákupu dieselových generátorů. K dovozu uhlí ze zahraničí se v nouzovém režimu měly používat pouze přístavy bez odborově organizovaných dělníků. Byly najaty celé flotily nákladních automobilů k přepravě uhlí, smluvní dopravci při tom směli najímat pouze řidiče, kteří nebyli členy odborů – po ocelářské stávce v roce 1980 se ti, kteří nebyli ochotni projíždět skrz blokády stávkujících, ocitli na černé listině.

Dělníci byli navíc vystaveni nechtnému existenčnímu nátlaku, když Thatcherová vláda v roce 1980 omezila zákonem sociální dávky vyplácené rodinám stávkujících zaměstnanců.⁷ Za účelem „vyrovnání vyjednávací rovnováhy mezi zaměstnavateli a odbory“ nadále neměly rodiny stávkujících nárok na pomoc v hmotné nouzi (!) a státní příspěvky jim byly kráceny o fixní částku údajně odpovídající tzv. stávkovnému, tj. příspěvkům, které jim ze své kasy vyplácely jejich odborové organizace [v praxi však odborovým

organizacím tyto finance během stávky rychle došly]. Bylo by tak nespravedlivé označovat všechny z oné pětiny horníků, kteří se v roce 1984 nikdy nepřipojili ke stávce, automaticky za stávkokazy. Těžké morální dilema účasti na stávce tváří v tvář ohrožení přístupu k základním životním potřebám pro členy své rodiny bohužel vedlo k rozbití mnoha starých přátelství i mezilidských vztahů na pracovišti. Vedle toho byla na základě Ridleyho plánu posílena policejní ochrana stávkokazů. Byly organizovány mobilní policejní jednotky schopné zasáhnout kdekoli po Spojeném království proti protestujícím flying pickets. Již na začátku stávky byla zmobilizována policie po celé zemi s cílem zabránit jejich příjezdu k pracujícím dolům. Celý Nottinghamshire tak byl prakticky neprodyšně uzavřen, když policie uzavřela komunikace vedoucí do regionu a podezřelé osoby do něj nepouštěla – z právního hlediska šlo o jasně nezákonné omezování svobody pohybu. Proti demonstrantům v picket lines blokujícím vstup stávkokazům do dolů bylo použito násilí a již 15. března byl při potyčce v Ollertonu zabit stávkující horník David Gareth Jones [verze o tom, jak k tomu došlo, se různí, ale pravděpodobně utrpěl zranění po natlačení na plot]. Dalším mrtvým pak byl 15. června Joe Green, kterého přejelo těžké nákladní auto s uhlím, které policie očividně klidně nechala projet s cílem prorazit blokádu protestujících. Během jednoho roku stávky pak policie při protestech zadržela přes 11 tisíc lidí, z nichž více než 8 tisíc následně čelilo trestnímu stíhání a 150 – 200 skončilo ve vězení; cca 9 tisíc lidí bylo v souvislosti s tím vyhozeno z práce. Britský trockista Alex Callinicos popisuje postup vlády Margaret Thatcherové proti hornické stávce jako předem připravenou organizovanou třídní válku⁸, ve které policie fakticky plnila úlohu armády. Šlo proto již o něco více než o hornickou stávku – a sice o samotnou existenci dělnického hnutí.

ZRADA VERSUS SOLIDARITA

Hlavním faktorem vítězství Margaret Thatcherové a její vlády bylo to, že se jí podařilo rozbít jednotu dělnické třídy a hornickou stávku politicky izolovat.

Stávka nikdy nezískala podporu britského Kongresu odborových svazů

⁵ Podle údajů People's History Museum, <https://phm.org.uk/blogposts/miners-strike-1984-to-1985/>

⁶ Text zprávy dostupný například na <https://www.margaretthatcher.org/document/110795>

⁷ Social Security Act 1980

⁸ Alex Callinicos, Mike Simons: The Great Strike, 1985. Dostupné na www.marxists.org

[Trade Union Congress, TUC] představujícího jakousi zastřešující odborovou centrálu při tripartitních jednáních s vládou. TUC zaujímal tradičně opatrný a zdrženlivý postoj a vůči Thatcherové se choval servilně [jak už to tak bývá]. Mezi jeho vedením a NUM panovaly dlouhodobě chladné vztahy kvůli vzájemným osobním antipatiím se Scargillem i dědičným sporům táhnoucím se snad už od velké hornické stávky v roce 1926, kterou TUC po několika dnech zradil. Scargill jej z jakési hrdosti v roce 1984 nikdy oficiálně nepožádal o podporu, i když na ní ve skutečnosti od počátku spoléhal, což se ukázalo jako dvojitá chyba – TUC nakonec odmítl hornickou stávku podpořit s výmluvou na neuspořádané celostátní hlasování a horníky tak opět zradil. Podporu horníkům sice vyslovily tradičně spojené odbory železničních a přístavních dělníků, na rozdíl od roku 1972 se však nepřipojily k solidární stávce. Odradila je opět nová restriktivní legislativa z let 1980/1982⁹, která zakazovala tyto tzv. sekundární stávky, za které hrozily odborovým organizacím milionové pokuty. V létě nakonec proběhly několikátýdenní stávky přístavních dělníků v docích, přepravu uhlí to však neohrozilo. Odbory elektrárenských dělníků odmítly podpořit hornickou stávku úplně a dělníci v ocelárnách [které představovaly dalšího důležitého odběratele uhlí] se k ní nepřipojili kvůli obavám ze ztráty zaměstnání po nedávné drastické redukci pracovních míst.

Stávku navíc nedokázala jasně podpořit ani opoziční sociálnědemokratická Labour Party, která byla v této otázce rozdělená. Stranický establishment se obával ztráty politických bodů, pokud by strana byla spojována s dělníky radikály. Labouristický předseda Neil Kinnock pocházející sám z hornické rodiny byl sice kritický vůči postupu vlády a policejnímu násilí, od akcí Scargilla i NUM se však veřejně distancoval a prakticky převzal rétoriku praviceových médií, když kritizoval neuspořádané celostátní hlasování o stávce i násilné střety protestujících se stávkazky. Stávkující horníky přijel osobně podpořit až v lednu 1985 s trapnou výmluvou, že dříve neměl čas.

Podle Callinica se Scargill a vedení NUM dopustili hlavního omylu tím, že se spoléhali pouze na podporu byrokratických vedení odborů a parlamentní Labour Party namísto toho, aby

se pokusili o masovou kampaň mezi samotnými pracujícími napříč dělnickou třídou. Radikální socialistické organizace jako Socialist Workers Party (SWP) si toho byly jasně vědomy a pokoušely se zmobilizovat široké lidové masy aktivismem zdola. Vedle zrady labouristů a odborových funkcionářů tak hornickou stávku provázela na druhé straně i úžasná vlna solidarity. Jen díky ní nakonec vydrželi stávkující horníci vzdorovat ve svém hrdinném zápase celý jeden rok. Po celou tu dobu se stávkující a jejich rodiny museli obejít bez mzdy – odborové organizace vyplácely svým členům ze společné pokladny příspěvky, tzv. stávkovné, které se na začátku pohybovalo kolem 15 liber měsíčně [odpovídajících dnes po započtení inflace cca 50 – 60 liberám, tj. pouhým 1500 Kč], z čehož se vyžít nedalo. V rámci masového hnutí solidarity byly proto po celé zemi pořádány sbírky peněz a potravin pro horníky a jejich rodiny. Zapojili se do něj jednotlivci, aktivistické organizace, odbory z různých odvětví či veřejné instituce; farmáři z Walesu například dodávali hornickým rodinám mléko zdarma a v létě pořádali pro jejich děti prázdninové pobyty. Na podporu horníků vzniklo mnoho aktivistických spolků, jako například feministické sdružení Women Against Pit Closures založené manželkami horníků, které tím vyjadřovaly podporu svým mužům a dodávaly odvahu ostatním strádajícím hornickým rodinám. LGBT aktivisté založili organizace jako Lesbians Against Pit Closures (LAPC) nebo Lesbians and Gays Support the Miners (LGSM).

Do hnutí solidarity se ve velké míře zapojily i přední britské hudební skupiny. Slavná levicová punková skupina The Clash uspořádala několik benefičních koncertů, další se pak zapojily do benefičního projektu Music for Miners [například New Order]. Různí umělci rovněž reflektovali hornickou stávku ve své tvorbě, z hudebníků například Sting, The Smiths [kteří použili v jedné své skladbě zvukovou kulisu hornických protestů], Dire Straits či Manic Street Preachers¹⁰; filmový režisér Ken Loach pak natočil o hornické stávce tři dokumentární filmy.¹¹

10 Sting: *We Work the Black Seam* [1985]; The Smiths: *Last Night I Dreamt That Somebody Loved Me* [ve verzi na albu *Strangeways, Here We Come*, 1987]; Dire Straits: *Iron Hand* [1991]; Manic Street Preachers: *A Design for Life* [1996]
11 Which Side Are You On? [1984], *End of the Battle... Not the End of the War?* [1985] a *The Arthur Legend* [1991]

NÁSTROJE VLÁDNOUCÍ TŘÍDY

Vedení NUM si uvědomovalo, že potřebuje zopakovat úspěšnou celostátně koordinovanou akci jako byla blokáda u Saltley Gate v roce 1972. Jako místo nové rozhodující bitvy byla zvolena koksovna v Orgreave v jižním Yorkshire, kde byl z uhlí vyráběn strategický koks používaný jako palivo pro pece v britských ocelárnách; výpadek jeho dodávek by zastavil provoz celého britského ocelářského průmyslu. Již 30. května zde byl při blokádě policíi zadržán samotný předseda odborů NUM Scargill a na 18. června sem pak vedení NUM svolalo celostátní demonstraci. Rozhodující bitvu se zde však rozhodla svést i britská policie, která sem povolala posily z celé země s cílem zasadit protestujícím drtivou lekci a pomstít se za potupu u Saltley Gate – proti 5 tisícům demonstrantů zde bylo nasazeno 6 tisíc policistů včetně těžkooděnců a jízdních oddílů, kteří proti neozbrojeným civilistům zasáhli s nebyvalou brutalitou. Výsledkem bylo celkem 123 zraněných včetně samotného Scargilla, který musel být hospitalizován s mnohačetnými zraněními. Právnička Gareth Peirce výstižně popsala britskou policii jako „stálou armádu, kterou lze nasadit proti civilistům, jejichž shromažďování se nelíbí vysokým policejním důstojníkům. Tato armáda se nikomu nezodpovídá a je cvičena v taktice, která [...] zahrnuje úmyslné mrzačení a zraňování nevinných osob za účelem jejich rozehnání, což je v naprostém rozporu se zákonem.“¹²

Nejděsivější na událostech však bylo to, jak o nich informovala britská média. Veřejnoprávní televize BBC odvysílala hrubě zkreslenou reportáž s natočenými materiály sestříhanými tak, že násilnosti vypadaly jako útok demonstrantů na policii – ti se například házením kamenů pouze bezprostředně bránili nečekanému a životu nebezpečnému nájezdu policejních těžkooděnců na koních, v televizní reportáži však bylo pořadí záběrů převráceno [vedení televize po letech toto pochybení uznalo a omluvilo se za něj]. Ve skutečnosti šlo o výtržnictví, ale o policejní výtržnictví.

95 zadržených účastníků protestu následně čelilo trestnímu stíhání za výtržnictví a účast na nepokojích [za kterou v té době hrozil až doživotní trest vězení], v následném soudním procesu však budou v roce 1985 všich-

9 Employment Act 1980 a Employment Act 1982

12 Gareth Peirce: *How they rewrote the law at Orgreave*. *The Guardian*, 12. srpna 1985

ni osvobození, protože důkazy předložené policií shledá soud za nevěrohodné. Britský právník Michael Mansfield označil proces za „nejhorší hromadné křivé obvinění v této zemi ve 20. století“. V roce 1991 soud nakonec přiznal obětem odškodnění v celkové výši 400 tisíc liber za nezákonné zadržení a stíhání. Šlo o názornou ukázkou toho, jak mohou být v liberální demokracii policie a justice snadno zneužity k politickým účelům.

Hrubé zkreslení událostí v Oregreave v britských médiích, kde byli stávkující vykreslováni jako násilníci, způsobilo ztrátu veřejné podpory pro hornickou stávku. Premiérka Thatcherová toho dokázala náležitě politicky využít – den po nepokojích varovala v projevu před „vládou lůzy“ (rule of the mob)¹³ a v projevu 19. července pak v duchu studené války přirovnala svůj boj proti stávce k válce o Falklandy a vůdce stávky za „vnitřní nepřátele“ (the enemy within)¹⁴. Podle průzkumů veřejného mínění z července 1984 nyní stálo 40% britské veřejnosti na straně zaměstnavatele a jen 33 % na straně stávkujících horníků, celých 79 % pak uvedlo, že nesouhlasí s jejich metodami.

Ve stejné době došlo také k definitivnímu rozštěpení odborů NUM, když se regionální organizace v Nottinghamshire odmítající stávku fakticky odtrhla a přestala odvádět členské příspěvky. Za podpory zaměstnavatele NCB následně v roce 1985 založí samostatný odborový svaz Union of Democratic Mineworkers (UDM), čímž NUM ztratí své dosud výlučné postavení v zastupování zaměstnanců, představující tzv. closed shop [kdy bylo dosud běžnou praxí, že v dolech mohli být zaměstnáváni pouze členové NUM]. Klíčová vládní ofenziva se však odehrála na právním poli. Thatcherová a NCB od počátku popíraly legitimitu stávky poukazováním na neuskutečněné celostátní hlasování [o stávce v roce 1972 se však například také nehlasovalo]. Věc se nakonec dostala až před britský Nejvyšší soud, který 28. září označil vyhlášení stávky ze strany NUM za protiprávní, protože neuspořádáním hlasování o stávce porušila vlastní stanovy. Z právního hlediska byl tento rozsudek zcela neslýchaný – odbory nebyly sankcionovány z důvodu porušení zákona, ale z důvodu porušení vlastních vnitř-

ních pravidel této nestátní organizace; soud jako by se tak sám pasoval do role orgánu, který může zasahovat do vnitřní demokracie nestátních subjektů. Odborovému svazu NUM bylo následně soudním příkazem uloženo, aby přestal organizovat stávku – protože to odmítl, byl mu soudně obstarán účet a zabaveno 5 milionů liber, což pro něj bylo samozřejmě likvidační.

Mediální obraz NUM následně poškodilo, když byly v jeho účetnictví objeveny mezi jinými i příspěvky od centrální rady odborů SSSR, což bylo v médiích náležitě zveličeno. Pravice média rozpoutala štvavou kampaň, při které byly odbory označovány za nástroj „komunistického vlivu“ ze zahraničí a Scargill i další vedoucí odborové funkcionáři byli dokonce obviněni také z tajných vazeb na Kaddáfího režim v Libyi, ačkoli se toto obvinění nikdy nepotvrdilo a pravděpodobně bylo účelově vyfabrikované. Později bude odhaleno, že britská tajná služba MI5 v té době odposlouchávala odborovým předákům telefonicky.

Znovu se tak potvrdilo, že stát a jeho instituce jsou nástroji mocenské kontroly vládnoucí třídy nad společností.

PORÁŽKA STÁVKY

Navzdory ohromnému tlaku ze strany vlády však nebylo na podzim 1984 ještě všechno ztraceno. S blížící se zimou a narůstající spotřebou uhlí se strategická výhoda vracela na stranu stávkujících horníků.

K hornické stávce se navíc chystala připojit i odborová organizace důlních předáků, dozorců a obsluh NACODS – ti až dosud mohli zůstávat během stávky doma na placené překážce v práci, aby byli chráněni před konflikty se stávkujícími horníky, MacGregor je však chtěl přimět k návratu do práce a hrozil outsourcingem těchto služeb. V reakci na to byl 28. září [ve stejný den, kdy vynesl Nejvyšší soud svůj kontroverzní rozsudek] členským hlasováním schválen vstup NACODS do stávky, když pro ní tentokrát hlasovalo celých 81% členů [a byla tedy splněna podmínka 2/3 většiny]. Vstupem těchto kvalifikovaných důlních inženýrů do stávky, by se zastavila těžba i ve všech zbylých britských dolech. Po jednáních s NCB však vedení odborů nakonec 24. října zcela nečekaně stávku odvolalo, i když nebyla splněna většina jeho požadavků. Motivy tohoto rozhodnutí nebyly nikdy uspokojivě vysvětleny, představovalo však

možná klíčový okamžik pro porážku hornické stávky.

S obstaranými konty došly odborům NUM rychle zdroje, ze kterých mohly vyplácet své stávkující členy. Hornické rodiny tak byly vystaveny existenčním problémům v podobě hrozící ztráty bydlení či nedostatku jídla a tepla, které se s nástupem zimy ještě zhoršovaly. Stávkující horníci se tak postupně začali vracet do práce. Ti zbylí, kteří nadále hrdinně odolávali a zůstávali ve stávce, na ně většinou již ani nepohlíželi jako na zrádce a stávkokazy, kterým je třeba něco vyčítat – stali se oběťmi nelidského systému. Někde však ve vyhrocené atmosféře docházelo k násilným excesům, například když byl 30. listopadu zabit taxikář David Wilkie, který se pokoušel projet skrz blokádu piketů a dovést do práce jednoho stávkokaze – dva stávkující mu hodili na vůz kus betonu, který jej usmrtil. Událost vyvolala po celé zemi vlnu pobouření a stávkující dále ztráceli podporu veřejnosti.

Vládě se za pomoci nahromaděných zásob uhlí podařilo bez větších výpadků přestát zimu a bylo jasné, že stávka byla poražena. Vedení odborů se snažilo na začátku roku 1985 s NCB vyjednat alespoň amnestii pro horníky vyhozené během stávky z práce, MacGregor to však odmítl. Nakonec bylo pouze formálně uzavřeno několik drobných ústupků v podobě oddálení termínu uzavření u několika dolů. 3. března 1985 nakonec vedení NUM odhlasovalo konec stávky, proti se postavily pouze regionální organizace v Yorkshire a Kentu, kde pak stávky trvaly na různých místech ještě několik dní. Takřka přesně po jednom roce stávky se tak horníci vrátili do práce. Navzdory prohře se na pracoviště nevraceli s potupou, ale se vzpřímenou hlavou – vždyť to, co dokázali, nemělo v dějinách dělnického hnutí obdoby. Před vstupy do práce jim ženy rozdávaly na důkaz uznání rudé karafiáty, na mnoha místech jim k tomu hrála dechová hudba. Sám Scargill vedl jednu skupinu horníků zpět do práce za doprovodu hudby tradičních dudáků, na místě však narazil na skupinu posledních stávkujících blokujících i nadále vchod do dolu. Dojat tím učinil donkichotské gesto posledního vzdoru a obrátil se zpět se slovy: „Nikdy nepřekročím picket line!“

NEOLIBERÁLNÍ PEKLO

Porážka hornické stávky se nakonec stala jedním z největších triumfů „želez-

¹³ Text projevu na <https://www.margaretthatcher.org/document/105691>

¹⁴ Text projevu na <https://www.margaretthatcher.org/document/105563>

né lady“ Margaret Thatcherové, které se podařilo potlačit moc odborů a rozbít jednotu pracujících třídy.

Samotná hornická stávka na mnoha místech poškodila mezilidské vztahy na pracovišti i mimo něj, spory ohledně připojení se či nepřipojení se, případně pokračování či nepokračování ve stávce, zničily nejméně přátelství či rodinné pouto. Někteří stávkokazové čelili v následujících letech často šikaně ze strany svých frustrovaných kolegů – je příznačné, že jejich zaměstnavatel NCB, kterému tak dobře posloužili, jim výměnou za jejich loajalitu neposkytl žádnou pomoc například v podobě přeložení na jiné pracoviště. Mnoho demoralizovaných horníků nakonec odvětví dobrovolně samo opustilo výměnou za nabídku zvýšeného odstupného a tempo zavírání dolů tak bylo naopak akcelerováno. Samotný Scargill ztratil mezi dělníky autoritu – když v roce 1986 volal po další hornické stávce, nikdo jej již nebral vážně.

Vláda Margaret Thatcherové tak v následujících letech z ekonomických důvodů uzavřela většinu britských uhelných dolů, přičemž se zdaleka nezastavila u avizovaných 20. Když v roce 1994 vláda Johna Majora zprivatizovala zbylé britské doly, zůstávalo jich v provozu již pouhých 16 ze 170 v roce 1983. Původní obavy horníků se ukázaly jako oprávněné. Z dotčených regionů se staly vyložené lokality s nedostatkem pracovních míst a jejich obyvatelé byli vládou hozeni přes palubu, tradičně pospolité místní komunity se vlivem ekonomické migrace rozpadly. Region jižní Yorkshire, který byl srdcem britského hornictví, je dnes jedním z nejchudších regionů Spojeného království. Podobné obrázky ostatně můžeme pozorovat v celém západním světě, včetně České republiky.

80. léta znamenala upevnění neoliberálního diskurzu nejen ve Spojeném království, ale i po celém světě. Organizované dělnické hnutí utrpělo devastující ránu, ze které se prakticky dodnes nevzpamatovalo. Vedle právního a institucionálního omezení moci odborů došlo k celkovému strukturálnímu oslabení kolektivní moci. Události jako porážka hornické stávky ve Velké Británii nebo stávky letových dispečerů v USA v roce 1981 způsobily typický tzv. demonstrativní efekt, kdy jeden viditelný příklad ovlivní chování a rozhodování většiny společnosti. Demoralizace se tak projevila u pracujících napříč odvětvími a promítla se například v poklesu počtu stávek a dalších organizovaných

akcí, stejně jako i na samotné členské základně odborů. Pocit beznaděje a marnosti se u některých přelil v skeptický cynismus; jednota dělnické třídy byla rozložena, když většina pracujících sleduje pouze vlastní ekonomické zájmy a oddává se raději zábavě poskytované konzumní kulturou. Neoliberalní diskurz přijaly jako nezpochybnitelnou pravdu dokonce i sociálnědemokratické strany, což šlo ve Spojeném království názorně sledovat na programu tzv. třetí cesty za Tonyho Blaira – když se v roce 1997 dostali labouristé po dlouhých 18 letech zpátky k vládě, v podstatě jen dokončili thatcheristický program například privatizací ocelářského průmyslu British Steel.

INSPIRACE A POUČENÍ

Pracující třída však nevymizela a ani odbory nekolabovaly úplně, pouze jim chybí jasná politická vize a strategie. Z hornické stávky v letech 1984 - 1985 se při tom můžeme poučit – inspirovat se jejími úspěchy a vyvarovat se opakování stejných chyb.

Neúspěch stávky se všemi následky bývá vyčítán především předsedovi odborů NUM Arthuru Scargillovi. Ten dle většiny dnešních komentářů svou neústupností, konfliktní povahou a sérií špatných rozhodnutí v konečném důsledku poškodil zájmy britského dělnického hnutí a paradoxně naopak urychlil jeho mocenský úpadek. To je však příliš jednostranný výklad událostí, který je spíše výkladem historie vítězi. Scargill bezesporu byl a je kontroverzní a komplikovanou osobností, Callinicos si jej však cenil jako nejbojovnějšího představitele dělnického hnutí, který se nebál radikální rétoriky ani přímé konfrontace. O jeho schopnostech ostatně svědčí fakt, že dokázal zmobilizovat 142 tisíc členů hornických odborů NUM, kteří byli ochotni stávkovat celý jeden rok navzdory těžkému strádání. Kdyby v tomto byli všichni odboroví funkcionáři jako Scargill, odbory by mocenský souboj s vládnoucím neoliberalismem pravděpodobně vyhrály. Mezi Scargillovy nejviditelnější nedostatky na druhé straně patřila například jeho neuvědomělost v zahraniční politice, ve které byl orientován na neostalinistický SSSR a v duchu jeho propagandy mimo jiné schvaloval sovětskou imperialistickou invazi do Afghánistánu coby nutnou obranu nebo označoval polské nezávislé odborové hnutí Solidarnita za „antisocialistickou sílu“ [čímž si mimochodem znepřátelil polské imigranty, kteří tvořili významnou část britských horníků]. Scargillovou hlavní

slabinou však bylo, že se nikdy nedokázal oprostit od byrokratického způsobu myšlení odborového funkcionáře. Jak již bylo řečeno výše, jeho největší chybou v roce 1984 bylo to, že se mylně spoléhal pouze na podporu vedení ostatních odborových organizací namísto toho, aby se pokusil získat na svou stranu samotné příslušníky pracujících třídy kampaní zdola. I v rámci samotného odborového svazu NUM uplatňoval typický byrokratický styl vedení a nerozvíjel demokratické rozhodování; problémem nebylo neuspořádání referenda o stávce, ale to, že nedokázal vybudovat celonárodní demokratickou strukturu v podobě akčních výborů či svolaných shromáždění, ve kterých by při každodenních demokratických diskuzích a střetávání názorů vykrystalizovala shoda na potřebě jednoty pracujících ve stávce. Scargill zkrátka nebyl žádným socialistickým revolucionářem uvědomujícím si potřebu společenské samosprávy, ale stále jen oním klasickým odborovým funkcionářem spoléhajícím se pouze na byrokratické vedení a v duchu reformismu na podporu sociálnědemokratické strany na omezeném prostoru parlamentního boje. Krach hornické stávky 1984/1985 je tak jen dalším z dlouhé řady omylů v této linii myšlení.

V neposlední řadě pak byl postup vlády Margaret Thatcherové proti stávce názornou ukázkou toho, jakými mocnými nástroji disponuje vládnoucí třída a jí ovládaný stát označující se za liberální demokracii. Je dobré si díky tomu uvědomit, proti jakému nepříteli socialistické hnutí stojí – tento nepřítel nás drtivě převyšuje ekonomickou i represivní mocí a půjde porazit pouze masovým hnutím uvědomělých příslušníků pracujících třídy organizovaným zdola. Jestli nás v tom může hornická stávka v letech 1984/1985 něčím inspirovat, tak především onou úžasnou odvahou a vzájemnou solidaritou pracujících. Jen díky tomu dokázalo 142 tisíc horníků stávkovat celý jeden rok – ve výsledku způsobili svému zaměstnavateli ekonomické ztráty odpovídající 26 milionům individuálních pracovních dní, což nemá pravděpodobně co do rozsahu v lidské historii obdoby.

Doporučená literatura:

Tony Cliff: Patterns of mass strike, 1985.
Dostupné na www.marxists.org

Alex Callinicos, Mike Simons: The Great Strike, 1985. Dostupné na www.marxists.org

NOUZOVÉ KOLONIE

VAROVÁNÍ I INSPIRACE

ALŽBĚTA BLÁHOVÁ

Kniha z edice Zmizelá Praha nakladatelství Paseka se věnuje nouzovým koloniím, seskupením provizorních příbytků vznikajících po 1. světové válce na periferiích velkých měst. Konkrétně pak těm nouzovým koloniím, které vznikly na území Prahy.

V roce 1920 byla tehdejší Praha¹ sloučena s třiceti sedmi předměstími. Připojená území se do té doby za součást města dala považovat jen těžko. Z většiny byla tvořena usedlostmi, vesnicemi, polovesnicemi, poli a nespoutanou přírodou.

To se záhy začalo měnit. Továrny a podniky rostly jako houby po dešti a za prací se sem stěhovalo čím dál více lidí z venkova. Bylo potřeba všechny někde ubytovat, ale město nestíhalo stavět dost rychle. Nové byty a domy byly drahé a pro dělníky nedosažitelné. Lidé se tak mačkali v přeplněných činžovních domech, které na tolik lidí nebyly stavěné, nebo hledali způsob, jak se ubytovat mimo místa určená k bydlení – zahrádky, lomy, pole... Tam si nájemníci natahali vyřazené vozy, železniční vagony, nebo svépomocí postavili více či méně provizorní přístřeší. Takových kolonií vzniklo v meziválečných letech až 61.

V knize najdete fotografie a obrazy, zachycující jejich podoby. Díky leteckým snímkům a podrobným plánům Prahy zachycuje kniha i jejich přesné umístění. Kolonie následují plynule za sebou, tak jak na sebe navazují geograficky. Podle obsahu je možné dohledat

konkrétní nouzovou kolonii. S pomocí knihy je tak možné vystopovat pozůstatky těchto kolonií v jednotlivých pražských čtvrtích.

Fotografie dotváří články z dobového levicového tisku a komentáře, informující čtenáře o každodenním životě a životní úrovni konkrétní kolonie.

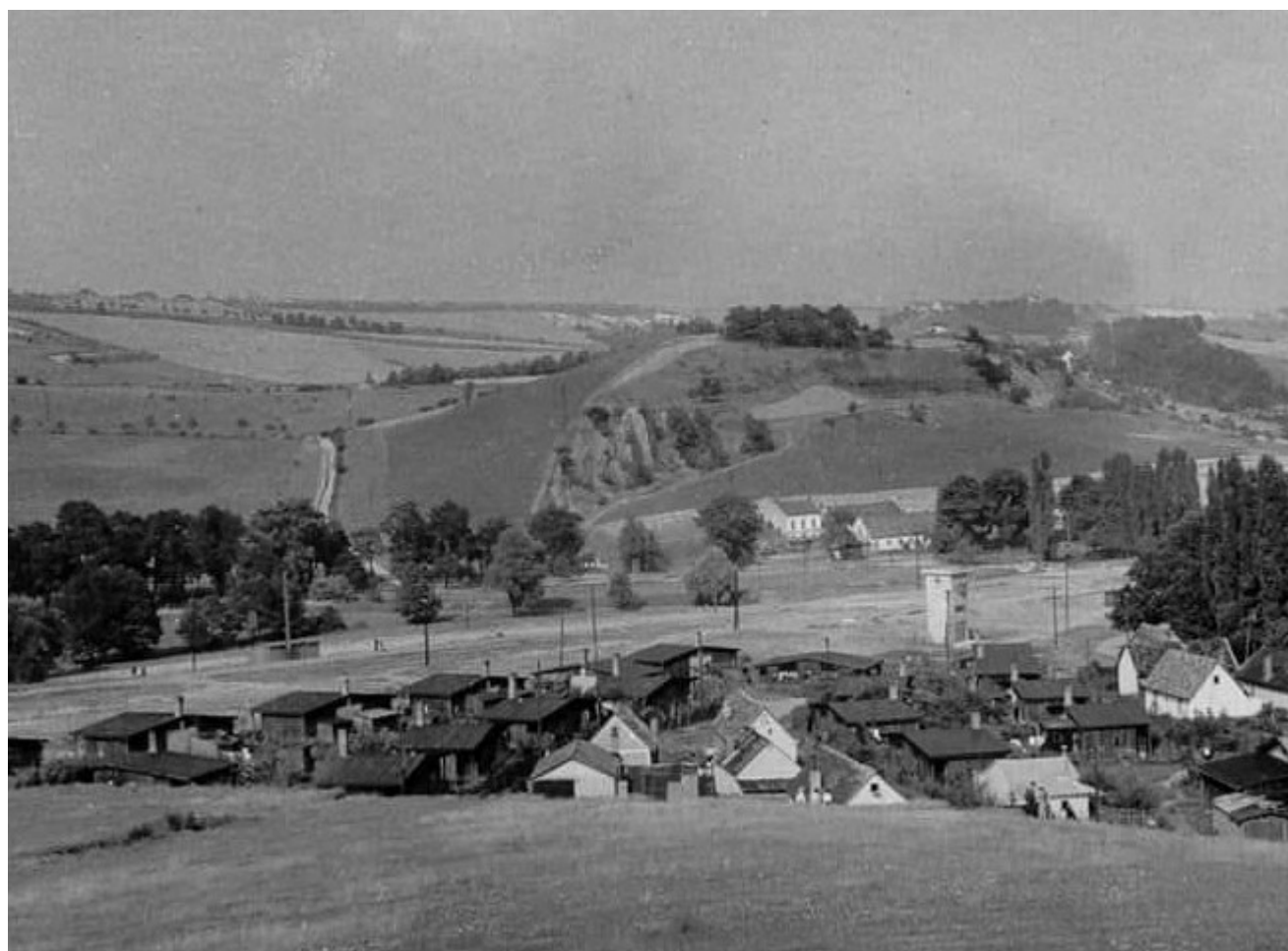
Právě dnes je dobré na to, že nouzové kolonie v Evropě a v Československu existovaly, nezapomínat. Když se totiž koukáme na cestopisné dokumenty, málokdy nás napadne, že v Evropě existovala místa, která připomínají africké a jihoamerické slumy. Stejně jako slumy se i kolonie setkaly s různým zacházením ze strany politiků. Někde město do kolonie postavilo vodovod, zavedlo elektřinu a kanalizaci, nebo dokonce postavilo zděné domky. Jinde čelily šikaně v podobě restrikcí a bourání bez náhrady.

I přes všechny těžkosti se v některých nouzových koloniích podařilo lidem vybudovat fungující komunitu. Vznikaly zde konzumy, hospody, školy, sportovní kluby i ochotnická divadla. Lidé si zde pomáhali, postupně své domy vylepšovali a tak se některá místa podařilo zachovat dodnes. Příkladem může být třeba kolonie Bohdalec - Slatiny. Tato místa jsou urbanistickým unikátem a mohou sloužit jako inspirace pro další městskou výstavbu.

S rostoucí krizí bydlení se také pomalu dostáváme do situace, kdy by podobná místa mohla zase vznikat. Byty drahé, platy nízké. Většina nových bytových domů jsou plné luxusních bytů, na které Češi nedosáhnou. Na stránkách realitních kanceláří se objevují nezateplené plesnivé chaty, sklepy a půdy a nájemníky nacházejí.

V knize se dozvíme, že jediná politická strana, která se tématu nouzových kolonií věnovala, byla tehdejší KSČ. Nejvyšší odhady uvádějí, že v nouzových koloniích žilo tenkrát okolo dvaceti tisíc lidí. Praha tehdy měla už skoro 700 000 obyvatel. Která dnešní strana by byla ochotná cílit na tak malou skupinu? Která strana by tento problém tematizovala ve volební kampani? Možná nás vzestup KSČ v meziválečných letech může ujistit, že žádná skupina není příliš marginální a že solidarita je sexy.

¹ V tomto textu recenzujeme knihu Zmizelá Praha – Nouzové kolonie, autoři Martin Dolejšký a David Platil, rok vydání 2025, ISBN: 9788076373372, počet stran 199

**ŽENY
A MUŽI
SPOLČNĚ**

**PROTI
SEXISMU**

TRUMPOVA AGRESE PROTI VENEZUELE

DANIEL VESELÝ

Ačkoli Donald Trump nastupoval do svého úřadu se slibem, že „učiní Ameriku znovu velkou“ a ukončí americké intervence v zahraničí, tento slib je nyní nadobro pohřben. Prezident Trump úřaduje v Oválné pracovně pouze jeden rok a už stihl ilegálně bombardovat Írán, zintenzivnit letecké útoky v Somálsku a bombardovat Sýrii, Jemen, Irák a Nigerii. Nesmíme samozřejmě zapomenout na hlubokou komplicitu Trumpova kabinetu (a před ním Bidenovy vlády) v izraelské genocidě v Gaze, kde s velkou pravděpodobností zahynuly statisíce Palestinců, především dětí.

Shrnuto a podtrženo: domněle izolacionistický Donald Trump během roku 2025 bombardoval sedm zemí. Je zcela očividné, že Donald Trump se neliší od svých liberálních předchůdců. Kupříkladu Barack Obama v průběhu svého prezidentování také bombardoval sedm zemí. Ať tak, či onak, zahraničně-politická agenda Spojených států tradičně stojí na agresivních výbojích a pošlapávání mezinárodních regulí a nic na tom nemění skutečnost, že Trump svou voličskou základnu poblouznil grandiózním podvodem jménem MAGA. Jak se ale zdá, jeho ilegální agrese proti Venezuele se výše uvedeným skutečností poněkud vymyká. Spojené státy usilovaly o změnu režimu už během prvního Trumpova prezidentského mandátu, kdy se tohoto úkolu neúspěšně zhostil nechvalně známý Elliot Abrams, který se v 80. letech podílel na zločinných Reaganových válkách ve Střední Americe a který figuroval v aféře Írán-Contras. První Trumpova administrativa uvalila na Venezuelu drakonické sankce, jež si podle ekonomů Marka Weisbrota a Jeffreyho Sachse v letech 2017 a 2018 vyžádaly více než 40 tisíc životů. Americký sankční režim podle Sachse záměrně podkopával venezuelskou ekonomiku a připravoval

val půdu pro kýženou změnu režimu v Caracasu.

Prezident Donald Trump během svého druhého mandátu obvinil venezuelského prezidenta Nicoláse Madura z paktování se s překupníky s drogami, shromáždil poblíž Venezuely obrovskou vojenskou sílu, autorizoval operace CIA na venezuelském území a v Karibiku a Pacifiku bombardoval lodě údajně převážející drogy. Investigativní novinář Nick Turse v listopadu uvedl, že Trumpův Bílý dům při 35 úderech usmrtil 115 lidí, aniž by tento fakt vyvolal adekvátní pobouření v liberálních kruzích. Spojené státy zjevně nejsou Rusko, přestože pošlapávaly mezinárodní normy už v dávných dobách. Zdá se ale, jako by liberální hlasy objevily mezinárodní právo až s ruskou invazí na Ukrajinu. Spojené státy si v rámci Monroeovy doktríny vyhrazují právo libovolně intervenovat na svém „zadním dvorku“ jižně od Rio Grande. Historie násilného amerického vměšování se do záležitostí suverénních států Latinské Ameriky je příliš „bohatá“ na to, abychom ji v tomto textu rozebrali. Jedná se o klasický vzorec americké zahraniční politiky. Kupříkladu významná mezinárodní tělesa, jako je Rada bezpečnosti OSN, Valné shromáždění OSN

a Mezinárodní soudní dvůr (ICJ), jen v 80. letech třikrát Spojené státy obvinily z flagrantního porušení mezinárodního práva na Grenadě, v Nikaragui a Panamě. Koneckonců Donald Trump nyní pouze oprášil postup George Bushe sr. v Panamě v prosinci 1989, kdy americká armáda do Spojených států odvěkla dlouholetého spolupracovníka CIA, panamského lídra Manuela Noriegu, a postavila ho před soud. Nyní Washington bombardoval Venezuelu, unesl prezidenta Nicoláse Madura a jeho manželku a podle prohlášení Donalda Trumpa budou Spojené státy prozatím [sic] Venezuelu řídit. Je pozoruhodné, jak Trumpova vláda ani nepředstírá, že nejde o nic jiného než o ropné bohatství Venezuely. Washington se ani se nenamáhá předložit světu falešné důkazy, aby jako vláda Bushe jr. v předvečer agrese do Iráku ospravedlnila svou ilegální intervenci na území suverénního státu. Jinak řečeno, USA se chovají jako globální gangster, jímž jsou prakticky od ukončení druhé světové války.

USA svým vojenským útokem na Venezuelu opět vyvolaly ducha Monroeovy doktríny a světu jasně oznámily, že pro ně žádné mezinárodní regule a normy neplatí. Nicméně tato polito-

váňhodná událost pravděpodobně může mít dalekosáhlé geopolitické konsekvence. Kdo nyní s vážnou tváří může kritizovat Putinovu ilegální invazi na Ukrajinu anebo potenciální čínský zábor Tchaj-wanu, když Spojené státy provádějí více agresí než tyto dvě země dohromady? Peking teď de facto dostal zelenou k vpádu na Tchaj-wan a připojení této „vzbouřenecké kolonie“ k pevninské Číně. I další státy, jež západní společenství považuje za párii, konkrétně Írán, Bělorusko či KLDŘ, si mohou dělat, co chtějí, neboť žádné mezinárodní normy neexistují, jak Trum-

pův kabinet explicitně demonstruje. Trumpův útok na Venezuelu lze rovněž chápat jako strategický precedent a důkaz toho, že brutální ekonomický nátlak, politická manipulace a vojenská síla mohou být použity k restrukturalizaci suverénních států a přeskupení globální rovnováhy sil. Zajištění kontroly nad venezuelskou ropou by snížilo zranitelnost USA vůči energetickým výpadkům v Perském zálivu a poskytlo by jim případný casus belli pro další útok proti Íránu. Zároveň by kontrola Venezuely posílila schopnost Spojených států ovlivňovat globální

toky ropy a její ceny, čímž by se posílila role dolaru na energetických trzích a pomohlo by to zachovat existenci petrodolaru, který je základem finanční moci USA. A nakonec: Washington se na svém „zadním dvorku“ nemusí zastavit jen ve Venezuele, protože americký šéf diplomacie Marco Rubio dlouhodobě touží po změně režimu na Kubě. Nyní se jeho sen konečně může splnit. A spoustě lidí je už nyní zcela jasné, že žijeme v odporné právní džungli, kde rozhodují pouze ti, kteří v rukou třímají velký klacek.

MUSÍ VĚDĚT, ŽE SI PRO NĚ PŘIJDEME - KAMKOLI

JAN MÁJÍČEK

Nedávno vydaná kniha *Krev, kruh, černá* s podtitulem *O squatech, antifě a Palestině* je osobním svědectvím jejího autora Radka Wollmanna, ve kterém popisuje svou cestu od mladého squattera těsně po střední škole k aktivistovi Antifašistické akce [AFA] a nakonec rodiči, který se snaží dát svým vlastním i adoptivním dětem co nejvíce své lásky a péče.

Kniha nás provede posledními přibližně třiceti lety, které Wollmann popisuje jako postupné proměny svého života a politického aktivismu. Popis je to stručný, ale dostatečně chytlavý a barvitý. Od prozkoumávání prázdných domů, které by se daly obsadit, přes popis snahy je uvést do stavu, ve kterém by se v nich dalo bydlet, až po jejich obranu před neonacisty a policií. Od squatování se postupně dostáváme k prvním snahám o konfrontaci neonacistů a infiltraci jejich koncertů, které hrály klíčovou roli pro vytváření sítě jejich stoupenců a poskytovaly způsob, jak vytvářet solidní finanční zázemí tohoto hnutí. Vesnické hospody, zatemněná okna, hlasitý hate rock a uprostřed toho jeden či dva antifašisté, kteří v přestrojení pronikají mezi neonacisty a pořizují první fotografie zevnitř. Každá drobná chyba může být osudnou. Přesto jsou to právě antifašisté, kteří začnou rozkrývat a identifikovat jednotlivé vedoucí neonacisty a jejich monitoring a databáze se stanou ojedinělým, ale tolik potřebným zdrojem pro to, aby si náckové už nikdy nepřipadali v bezpečí. Wollmann v knize

také reflektuje tehdejší debaty okolo AFA a jejich militantního antifašismu, tedy fyzické konfrontaci neonacistů. Otevřeně přiznává, že se často jednalo o elitářský postoj, který nebyl dostatečně inkluzivní, i když se tak tvářil. Na druhou stranu povaha obranných akcí AFA si vyžadovala vysokou míru disciplíny a osobního nasazení. Napadat neonacisty na jejich srazích, dohledávat jejich vedoucí představitele, bránit koncerty a jiné akce, to byla zkrátka nutnost doby, kdy jste mohli utrpět i smrtelná zranění za to, že vás banda nácků vyhodnotila jako „závadovou“ osobu. I díky jejich aktivitě tu dnes nemáme stabilní neonacistické pouliční rváče tak, jak tomu bylo ještě před 15 lety. Kniha je důležitým příspěvkem o historii českého antifašistického hnutí po roce 1989 a měl by si ji přečíst každý, kdo to myslí s bojem proti krajní pravici vážně.

Radek Wollmann: Krev, kruh, černá. O squatech, antifě a Palestině
Nakladatelství Deník Alarm, 2025

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KRUH
ČERNÁ

KREV KRUH

Hadek

Wollmann

ČERNÁ

O squatech, antifě a Palestině

*Alarm

VYBRANÉ SPISY ROSY LUXEMBURG

PETR DVOŘÁK

V roce 2024 vydalo Display – sdružení pro výzkum a kolektivní praxi reprezentativní výbor ze spisů polsko-německo-židovské revolucionářky a marxistické teoretičky Rosy Luxemburg pod názvem „Reforma, nebo revoluce?“ V uplynulém roce spatřilo světlo světa druhé nezměněné vydání. Jedná se o velmi významný počín, neboť texty této autorky vyšly v českém překladu naposledy před sedmdesáti lety.

První tři texty obsažené ve výboru z roku 1955 vycházejí nyní v revidované podobě: Sociální reforma, nebo revoluce? [1899], Masová stávka, strana a odbory [1906], Krize sociální demokracie [1915]. Poslední, čtvrtý spis Ruská revoluce [1918], byl publikován česky poprvé. Autorem fundovaného úvodu je Jan Májíček. Všechny překlady pořídil Karel Mika.

Franz Mehring o Luxemburgové hovořil – zcela právem - jako o nejbystřejší marxistické teoretičce od dob samotného Marxe. V jejím životě a díle a v tzv. „druhém životě“ [tj. následné recepci jejích myšlenek a činů post mortem] se plně odrážejí rozpory dějin střední a východní Evropy v „krátkém“ 20. století [1914-1991], byť opustila svět prakticky hned na jeho počátku v lednu 1919.

Co se týče recepce díla Rosy Luxemburgové v českém prostředí, je situace dosti tristní. Není divu: poslední český překlad vyšel v době nastupující normalizace. Biografie v českém jazyce pak není k dispozici žádná.

Byť byla revolucionářkou tělem i duší a zastávala velmi vyhraněné politické názory, dokázala si zachovat nadhled a schopnost sebereflexe a nikdy nepropadla nenávistnému fanatismu. Svou odvahou, zásadovostí, ale současně i tolerantností a respektem k odlišným názorům si získala úctu a obdiv mnohých odpůrců, ať už z řad západoevropských socialistů nebo ruských bolševiků. Například Trockij, ač s řadou jejích teoretických závěrů nesouhlasil, o Rose v jednom rozhovoru s Leninem prohlásil, že „jedná dobře marxisticky“.

Naproti tomu Rosa se stavěla k sovětskému režimu poměrně kriticky – bolševici podle ní povyšují přechodnou autoritářskou formu na princip. Teror je však pouze nouzové, přechodné řešení. Lze předpokládat, že v souvislosti s postupujícím utužováním bolševického režimu, a to i po skončení občanské války, by se k němu později stavěla ještě kritičtěji.

Spis Sociální reforma, nebo sociální revoluce? [původně série článků z roku 1899, souhrnně publikováno 1900] vznikl jako polemika s prací Eduarda Bernsteina Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie, která též původně vycházela na pokračování v tisku a souhrnně vyšla v roce 1899.

Bernstein zde přichází se zásadní revizí marxismu. Sociální demokracie se má podle jeho názoru transformovat ve „stranu demokratické socialistické reformy“. Dochází údajně ke zmírňování antagonismů v rámci kapitalistického systému. Projev toho spatřuje jednak v úvěrovém systému a v rozvoji trustů a kartelů, jednak v rostoucí roli odborů, dělnických družstev i samotných sociálně demokratických stran [kdy kapitalismus prý vstupuje do věku permanentní prosperity]. Ty se mají zaměřit na postupné zlepšování podmínek pracujících, nikoli na přípravu sociální revoluce.

Rosa argumentuje, že kartely a úvěr jen zesilují rozpor mezi způsobem výroby a způsobem směny a současně také mezi způsobem výroby a způsobem присvojení [a v důsledku tedy mezi kapitálem a prací]. Stabilizace systému, o níž hovoří Bernstein, je jen krátkodo-

bá a zdánlivá – svět se ve skutečnosti žene vstříc stále katastrofálnějšímu krizím. Ostatně, v druhém vydání Sociální reformy, nebo sociální revoluce? mohla již Rosa přinést empirická data o nových krizích z let 1900 a 1907.

Bernsteinovy ekonomické vývody mají samozřejmě důsledky i v oblasti ideologické a politické. Socialismus přichází o svůj materialistický základ a je možno jej šířit pouhou osvětou a vzděláváním mas.

Od autentického marxismu se Bernstein zásadně odchyľuje i v pohledu na stát. Nechápe jej jako nástroj útlaču v rukou vládnoucí třídy, ale jako neutrální instituci stojící nad třídami. Dělnická třída [respektive její političtí zástupci] můžou kapitalistický stát beze zbytku převzít a pomocí postupných reforem nastolit socialismus. Naproti tomu Marx volá po rozbití kapitalistického státu, respektive po ustavení dočasněho dělnického „polostátu“ v období následujícím bezprostředně po proletářské revoluci. Tento „polostát“ však musí co nejrychleji odumřít, rozplynout se ve strukturách dělnické samosprávy.

Bernstein také navrhuje jako jeden z prostředků postupného přechodu k socialismu masové zakládání družstev, jež by byla pod správou samotných zaměstnanců. Ta by ovšem musela v podmínkách kapitalismu nutně přistoupit na zákony podnikatelské soutěže. Jedná se tedy opět o slepou uličku!

Lze si snadno domyslet, jak by se Rosa Luxemburg stavěla k dnešním sociálně demokratickým stranám, které se už dávno zřekly marxismu, ve své většině rezignovaly i na pouhé používání

pojmu socialismus a v principu tedy nejsou už ani reformistické, nýbrž sociálně liberální.

Je ale třeba zdůraznit, že Luxemburgová na rozdíl od „ultralevých“ principiálně nezavrhovala jakékoli reformy. Stavět je do protikladu k sociální revoluci podle ní nedává příliš smysl. Reformy však nemají být prováděny jako cíl samy o sobě, nýbrž jenom jako prostředek ke zlepšování pozic dělnické třídy, který ji tak připravuje na konečný cíl – převzetí politické moci. Krom toho tyto reformy mají být především výsledkem aktivity samotných pracujících, nikoli vůle jejich zástupců v parlamentu či odborových předáků. Rosa i zde jednoznačně stojí na pozicích au-

tentického marxismu vyjádřených tezí: „Emancipace pracujících musí být dílem pracujících samotných.“

A tato myšlenka prostupuje jako leitmotiv celým jejím dílem i praktickou politickou činností. Společně s Gyorgy Lukácsem, Antoniem Gramscim, případně i s Louisem Althusserem, tak patří k osobnostem levicového hnutí, které přísně vycházely z Marxovy [a Engelsovy] metody a současně přijímaly i základní teoretický arzenál klasického marxismu. Přitom však tuto teorii nikdy nepojímaly dogmaticky, nýbrž jako návod pro politickou praxi s přihlédnutím ke konkrétním dobovým a místním podmínkám. U Rosy Luxemburg je tento přístup patrný zvláště – vždy se

snaží chápat marxismus z jeho vnitřní logiky - nenadřazuje teorii metodě ani naopak. V případě „rosismu“ se jedná o nejautentičtější rozvinutí marxismu se zřetelem k podmínkám rané epochy imperialismu, kolonialismu a monopolního kapitalismu. Ale její spisy mohou být podnětné i v boji za všelidskou emancipaci v 21. století. Vždyť kapitalismus přese všechny drobné i výraznější změny, jimiž za posledních sto let prošel, je ve své podstatě totožný systém, řídí se stále stejnými zákony.

Je tedy určité dobře, že se nejzásadnější texty této revolucionářky dostávají českému čtenáři opět do rukou.

ZA ČÍM STOJÍME

PROTI IRACIONÁLNÍMU A ABSURDNÍMU SYSTÉMU

Globální kapitalismus je systém nerovností, ve kterém chudí chudnou a bohatí bohatnou. Stamiliony hladoví a umírají na snadno léčitelné nemoci, zatímco je technologicky možný důstojný život pro všechny. Systém upírá drtivě většině možnost rozvíjet své tvůrčí schopnosti a degraduje ji na úroveň stroje. Lidé jsou nuceni pracovat déle a na více úvazků, zatímco nezaměstnanost stále roste a uvrhuje další masy do chudoby a nejistoty. V kapitalismu vznikají války o suroviny a trhy, jsou drancovány přírodní zdroje, likvidována kulturní rozmanitost. Ačkoli jsou veškeré hodnoty tvořeny lidskou prací, kontrolu nad jejich distribucí má kapitál. Kapitalismus spočívá v honbě za ziskem na úkor lidských potřeb. Je to iracionální a absurdní systém.

ZA SOCIALISMUS ZDOLA

Jako alternativu ke kapitalismu nabízíme systém, který nazýváme socialismem zdola. Jedná se o systém samosprávných rad, jež rozhodují o politických i ekonomických otázkách. Demokracie zde není omezena na hlasování jednou za čtyři roky, ale proniká dennodenně všemi oblastmi života společnosti. To umožňuje začít vytvářet

společnost bez nezaměstnanosti, bez chudoby, bez útlaku.

Naprosto odmítáme režimy bývalého východního bloku v ČSSR, SSSR, ale také v Číně, na Kubě atd. Považujeme je za tzv. státněkapitalistické režimy. Jestliže dnešní kapitalismus je typický mocí nadnárodních korporací a jim poplatných parlamentů, měla tehdy veškerou ekonomickou a politickou moc třída stranické byrokracie. Hlásíme se k tradici levicové opozice vůči těmto režimům.

Podporujeme zápasy námezdně pracujících za kratší pracovní dobu, vyšší mzdy, lepší pracovní podmínky, bezplatnou lékařskou péči a sociální zabezpečení a všechny ostatní emancipační snahy. Nespoléháme ovšem na parlamentní politiku. Jen nezávislá aktivita pracujících prostřednictvím stávek, kampaní, manifestací apod. může vést k systémové změně. Jen sami pracující mohou dosáhnout svého vlastního osvobození.

SOLIDARITA

Úsilí o socialismus zdola je součástí celosvětového boje. Prosazujeme solidaritu s pracujícími, nezaměstnanými a utlačovanými v jiných zemích. Jsme v zásadní a aktivní opozici vůči všemu, co proti sobě staví nepřivilegované obyvatele různých zemí, různé národnosti, různé barvy pleti, různého poh-

laví, sexuální orientace, náboženství či profese. Podporujeme tedy kampaně a boje proti rasismu a xenofobii; proti islamofobii, nesnášenlivosti vůči Romům apod. Bojujeme za úplnou politickou, ekonomickou a sociální rovnost žen a mužů, vystupujeme proti diskriminaci na základě sexuální orientace.

Fašismus a nacismus považujeme za zásadní hrozby všem dosaženým demokratickým a sociálním právům. Ačkoli jejich hesla často znějí antikapitalisticky, ve skutečnosti jsou fašismus a nacismus pokračováním kapitalismu, jen jinými prostředky. V dobách krize jsou tyto politické hrozby zvláště aktuální.

REVOLUČNÍ ORGANIZACE

Kapitalistický systém vytvořil vysoce organizované instituce včetně státu, které kontrolují bohatství, média a represivní složky. Abychom čelili moci těchto institucí, musíme se sami organizovat. Chceme být zárodkem revoluční strany, která bude spojoval aktivisty různých hnutí a pracující třídy. Na rozdíl od parlamentních stran pro ni bude účast ve volbách jen prostředkem, jak dále šířit myšlenky svobody, rovnosti a solidarity. Tato revoluční organizace může zásadně přispět k tomu, aby emancipační hnutí sílila, a podílet se na rozvíjení myšlenek a strategií, které povedou k překonání kapitalismu.

PŘIDEJTE SE K NÁM

**SOLIDARITA
VYDÁVÁ SOCIALISTICKÁ SOLIDARITA
WWW.SOCSOL.CZ**

**Registrační číslo Ministerstva kultury ČR: E 20370
Redakční e-mail: redakce@socsol.cz
Předplatitelský e-mail: predplatne@socsol.cz**

ŠÉFREDAKTOR:
Martin Šaffek

REDAKČNÍ RADA
Jan Májiček, Markéta Juřicová,
Petr Dvořák, Pavel Šnajdr

SAZBA:
Martin Šaffek

KOREKTURY
Alžběta Bláhová, Petr Dvořák, Markéta Juřicová

Vždy na straně pracujících!

Sledujte nás na sociálních sítích

Kanál Solidarita na WhatsUpu

Skupina Solidarita na Telegramu

Stránka socsol na Facebooku

Účet socsol.cz na Instagramu

Pište na mail info@socsol.cz

**Odebírejte
mailový
zpravodaj**

**Přidejte se
k nám!**

